
Plénum Medzivládnej vedecko-politickej
platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby
Deviate zasadnutie
Bonn, Nemecko, 3. – 9. júla 2022

Správa pléna Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby o práci na jej deviatom zasadnutí

Dodatok

Tematické hodnotenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov

Plénum Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby na svojom deviatom zasadnutí v rozhodnutí IPBES-9/1, oddiele II, odseku 1 schválilo zhrnutie tematického hodnotenia udržateľného využívania voľne žijúcich druhov pre tvorcov politik, ako je stanovené v prílohe k tomuto dodatku.

Príloha

Tematické hodnotenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov

Autori¹

Jean-Marc Fromentin (spolupredseda, Francúzsko), Marla R. Emery (spolupredsedníčka, Spojené štáty americké/Nórsko), John Donaldson (spolupredseda, Južná Afrika),

Marie-Claire Danner (IPBES), Agnès Halllosserie (IPBES), Daniel Kieling (IPBES), Ganesan Balachander (India), Elizabeth S. Barron (Spojené štáty americké, Nórsko/Nórsko), Ram Prasad Chaudhary (Nepál), Maria Gasalla (Brazília, Španielsko/Brazília), Marwa Halmy (Egypt), Christina Hicks (Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Keňa/Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska), Mi Sun Park (Kórejská republika), Brenda Parlee (Kanada), Jake Rice (Kanada), Tamara Ticktin (Spojené štáty americké, Kanada/Spojené štáty americké), Derek Tittensor (Kanada, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska/Kanada).

Členovia riadiaceho výboru, ktorí poskytli poradenstvo pri príprave tohto hodnotenia

Germán Ignacio Andrade Pérez, Sebsebe Demissew, Ana María Hernandez Salgar, Leng Guan Saw, Marie Stenseke, Mohammed Sghir Taleb, Ning Wu.

Vyhlasenie

Použitie označenia a znázornenia materiálu na mapách v tejto správe nevyjadrujú nijaký názor Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby v súvislosti s právnym postavením akejkoľvek krajiny, územia, mesta alebo oblasti či ich orgánov alebo v súvislosti s vymedzením ich hraníc alebo ohraničení. Tieto mapy boli vyhotovené len s cieľom uľahčiť hodnotenie širokých biogeografických oblastí v nich uvedených.

---

¹ Autori sa uvádzajú spolu s krajinou alebo krajinami ich občianstva v zátvorkách, oddelenými čiarkou, ak ich je viac, a za lomkou je uvedená krajina ich príslušnosti, ak sa líši od krajiny alebo krajín ich občianstva, alebo ich organizácia, ak sú súčasťou medzinárodnej organizácie. Krajiny a organizácie, ktoré nominovali odborníkov, sú uvedené na webovej stránke IPBES.

Hlavné posolstvá

A. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov je rozhodujúce pre ľudí a prírodu

A.1 Miliardy ľudí vo všetkých regiónoch sveta sa spoliehajú na využívanie voľne žijúcich druhov na potravu, lieky, energiu, príjem a mnohé iné účely a majú z neho prospech.

A.2 Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov je základom identity a existencie mnohých pôvodných obyvateľov a miestnych komún.

A.3 Zabezpečenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov, vrátane podpory udržateľného využívania a zastavenia nadmerného využívania, je rozhodujúce pre zvrátenie globálneho trendu poklesu biodiverzity.

B. Stav a trendy vo využívaní voľne žijúcich druhov

B.1 Stav a trendy vo využívaní voľne žijúcich druhov sa líšia v závislosti od typov a mier využívania a sociálno-ekologických kontextov.

B.2 Na udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov majú negatívne alebo pozitívne vplyvy viaceré faktory.

B.3 Kľúčové prvky udržateľného využívania voľne žijúcich druhov boli identifikované v príslušných medzinárodných a regionálnych normách, dohodách a certifikačných schémach, ale ukazovatele nie sú úplné, najmä pokiaľ ide o sociálne zložky.

C. Kľúčové prvky a podmienky udržateľného využívania voľne žijúcich druhov

C.1 Politické nástroje sú najúspešnejšie, keď sú prispôbené sociálnym a ekologickým kontextom využívania voľne žijúcich druhov a podporujú spravodlivosť, práva a rovnosť.

C.2 Politické nástroje sú účinnejšie, ak ich podporujú spoľahlivé a prispôsobivé inštitúcie a sú zosúladené naprieč sektormi a úrovňami. Inkluzívne a participatívne mechanizmy zvyšujú schopnosť adaptácie politických nástrojov.

C.3 Efektívne monitorovanie sociálnych, ekonomických a ekologických výsledkov podporuje lepšie rozhodovanie. Vedecké dôkazy sú často obmedzené a znalosti pôvodných obyvateľov a miestnych komún sú nedostatočne využívané a podceňované.

D. Cesty a mechanizmy na podporu udržateľného využívania a zlepšenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov v dynamickej budúcnosti

D.1 Udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov bude v budúcnosti pravdepodobne čeliť výzvam v dôsledku zmeny klímy, rastúceho dopytu a technologického pokroku. Riešenie a splnenie týchto výziev si bude vyžadovať transformačné zmeny.

D.2 Na riešenie súčasných a predpokladaných budúcich tlakov budú potrebné koordinované zásahy na realizáciu a rozšírenie politických opatrení, ktoré preukázateľne podporujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov.

D.3 Svet je dynamický a na zachovanie udržateľnosti si využívanie voľne žijúcich druhov vyžaduje neustále vyjednávanie a adaptívne riadenie. Vyžaduje si to aj spoločnú víziu udržateľného využívania a transformačnej zmeny vo vzťahu človeka a prírody.

Úvod

Tematické hodnotenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby (IPBES) hodnotí udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov z pohľadu postupov, environmentálnych a priestorových kontextov, ľudských spoločností, politik, systémov riadenia a inštitúcií. Cieľom hodnotenia je zväziť rôzne prístupy na zvýšenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov okrem ich existenčných hodnôt a identifikovať výzvy a príležitosti, ktoré zabezpečujú a podporujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov, s cieľom znížiť a prípadne odstrániť neudržateľné a nezákonné využívanie voľne žijúcich druhov v rámci ekosystémov, v ktorých žijú, a posilniť súvisiace postupy, opatrenia, schopnosti a prístupy ochrany, ktoré vyplývajú z takéhoto využívania. Hodnotenie nadväzuje na predchádzajúce hodnotenia IPBES, najmä na najnovšiu *Globálnu hodnotiacu správu o biodiverzite a ekosystémových službách*,¹ v ktorej sa hodnotil stav voľne žijúcich druhov na celom svete a zdokumentovali vplyvy využívania ľuďmi na voľne žijúce populácie.

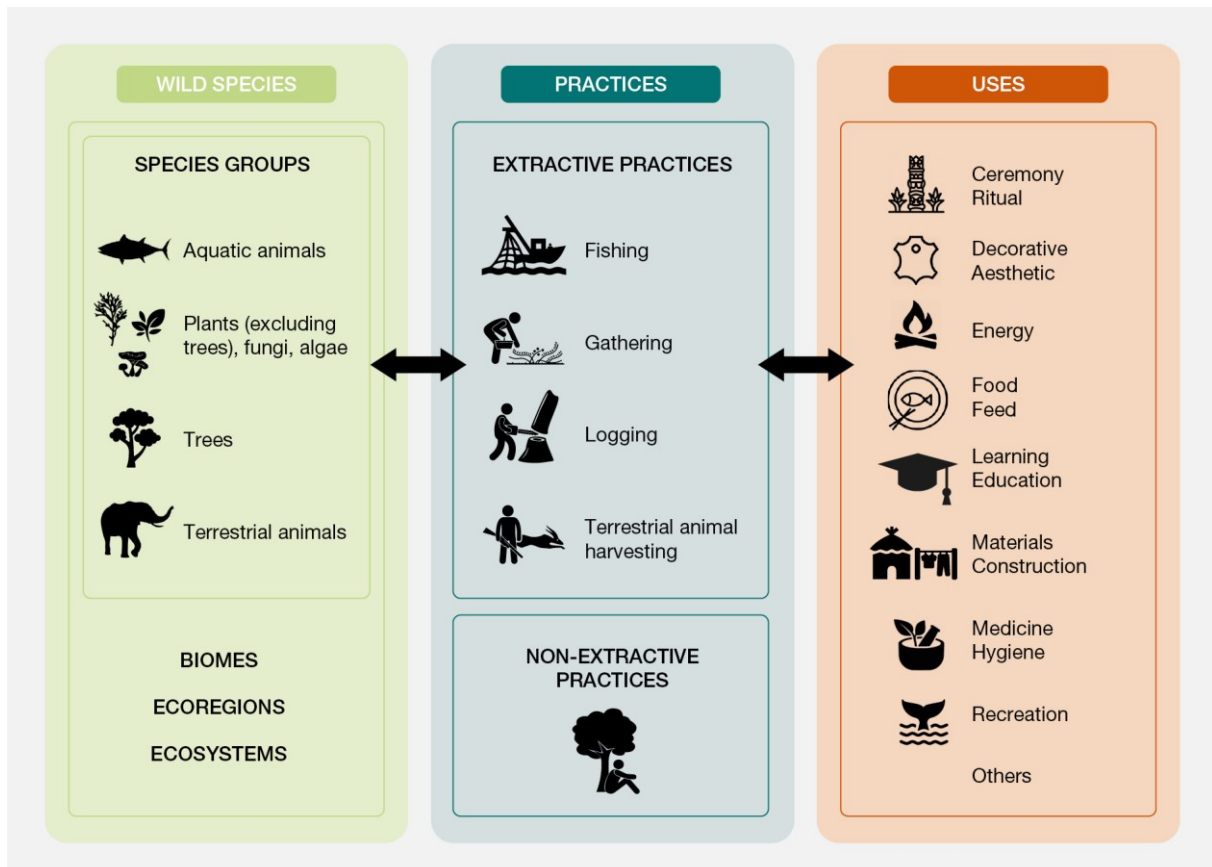
Na účely tohto hodnotenia sa udržateľné využívanie a voľne žijúce druhy vykladajú a definujú takto:

- **Udržateľné využívanie** bolo definované v článku 2 *Dohovoru o biologickej diverzite*² z roku 1992 ako „využívanie zložiek biologickej diverzity spôsobom a mierou, ktoré nevedú k dlhodobému poklesu biologickej diverzity tak, že si udržiavajú schopnosť uspokojovať potreby a nároky súčasných a budúcich generácií“. V hodnotení sa uvádza, že udržateľné využívanie je tiež výsledkom sociálno-ekologických systémov {1.1.1}, ktorých cieľom je dlhodobo udržiavať funkcie biodiverzity a ekosystémov a zároveň prispievať k blahu ľudí. Ide o dynamický proces, pretože voľne žijúce druhy, ekosystémy, ktoré ich podporujú, a sociálne systémy, v rámci ktorých dochádza k využívaniu, sa menia v čase a priestore {1.3.1, 2.2.2, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5}. Hodnotenie zohľadňuje sociálne, ekonomické a environmentálne aspekty udržateľnosti, ako sú uvedené v Agende 2030 pre udržateľný rozvoj a jej cieľoch udržateľného rozvoja.
- **Voľne žijúce druhy** označujú populácie akýchkoľvek druhov, ktoré neboli domestikované prostredníctvom viacgeneračného výberu pre konkrétne vlastnosti a ktoré môžu prežiť nezávisle od ľudského zásahu, ku ktorému môže dôjsť v akomkoľvek prostredí. To neznamená úplnú absenciu ľudského riadenia a uznáva rôzne prechodné stavy medzi voľne žijúcimi a domestikovanými druhmi {1.3.2}.

Využívanie voľne žijúcich druhov zahŕňa postupy spojené so zberom alebo iné priame interakcie s voľne žijúcimi druhmi, ako aj konečný účel, na ktorý sa druh používa. Postupy a využitia sú definované v kapitole I hodnotenia. Všetky ostatné technické pojmy použité v tomto zhrnutí pre tvorcov politik a najmä definície rôznych postupov a využítí sú ďalej definované v slovníku hodnotenia a dodatku I k tejto prílohe. Pri hodnotení sa zohľadňujú štyri hlavné skupiny voľne žijúcich druhov žijúcich v rôznych typoch biómov, ekoregiónov alebo ekosystémov, štyri postupy získavania, jeden postup bez získavania a deväť typov využítia (obrázok SPM.1) {1.3.4}.

¹ IPBES (2019): *Globálna hodnotiacu správu o biodiverzite a ekosystémových službách* Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby, E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz and H. T. Ngo (eds.), sekretariát IPBES, Bonn, Nemecko. Dostupné na adrese <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>.

² Organizácia Spojených národov, *Dohovor o biologickej diverzite* (Rio de Janeiro, Brazília, 1992).

Obrázok SPM.1. Organizačná štruktúra hodnotenia udržateľného využívania.

A. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov je rozhodujúce pre ľudí a prírodu

Využívanie voľne žijúcich druhov je rozšírené a vyskytuje sa takmer vo všetkých vodných a suchozemských ekosystémoch, na zabezpečenie zdrojov pre globálne ekonomiky a je zakotvené v miestnych a globálnych systémoch, a to aj na účely potravín, liekov, hygieny, energetiky a mnohých ďalších využití. Riešenie príčin neudržateľného využívania a podpora a zabezpečenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov sú pre ľudí a riešenie poklesu biodiverzity rozhodujúce.

A.1. Miliardy ľudí vo všetkých regiónoch sveta sa spoliehajú na využívanie voľne žijúcich druhov na potravu, lieky, energiu, príjem a mnohé iné účely a majú z neho prospech.

(A.1.1) Využívanie voľne žijúcich druhov každodenne priamo prispieva k blahu miliárd ľudí na celom svete a je obzvlášť dôležité pre ľudí v zraniteľných situáciách (*dobře zavedené*) (pozri prílohu II) {1.5, 3.2.1, 3.3.1, 3.3.4.4.2}. Voľne žijúce druhy prispievajú k blahu ľudí mnohými rôznymi druhmi využívania (obrázok SPM.1), ktoré môžu byť nepretržité, denné alebo nepravidelné. V mnohých prípadoch môže mať jeden druh viacero využití a prispievať k blahu ľudí viacerými spôsobmi (*dobře zavedené*) {1.3.4, 3.4.3.1, 4.3.4}. Napríklad voľne rastúce rastliny, riasy a huby poskytujú potravu, nutričnú rozmanitosť a príjem pre približne jedného z piatich ľudí na celom svete, najmä ženy, deti, poľnohospodárov bez pôdy a iných v zraniteľných situáciách (*dobře zavedené*) {3.3.2}. 2,4 miliardy ľudí (približne jedna tretina celosvetovej populácie) sa spolieha na palivové drevo na varenie a odhaduje sa, že 880 miliónov ľudí na celom svete ťaží palivové drevo alebo vyrába drevené uhlie, a to najmä v rozvojových krajinách (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.4.2}. Maloobjemový rybolov je pevne zakotvený v spôsoboch života miestnych komún na všetkých kontinentoch a podporuje viac ako 90 % zo 120 miliónov ľudí, ktorí vykonávajú rybolov na celom svete. Približne polovica ľudí zapojených do maloobjemového rybolovu sú ženy (*dobře zavedené*) {3.4.3.1}. Ľudia v zraniteľných situáciách sa často najviac spoliehajú na voľne žijúce druhy a s najväčšou pravdepodobnosťou budú mať prospech z udržateľnejších foriem využívania voľne žijúcich druhov na zabezpečenie ich živobytia (*dobře zavedené*) {1.5, 1.6, 3.2.1, 4.2.3.5}. Odhaduje sa, že 70 % chudobných ľudí na svete priamo závisí od voľne žijúcich druhov a od podnikov, ktoré podporujú (*dobře zavedené*) {3.2.1}.

(A.1.2) Približne 50 000 voľne žijúcich druhov sa na celom svete využíva na potraviny, energetiku, lieky, materiály a iné účely prostredníctvom rybolovu, zberu, ťažby dreva a odchytu suchozemských

zvierat. Ľudia na celom svete priamo využívajú asi 7 500 druhov voľne žijúcich rýb a vodných bezstavovcov, 31 100 druhov voľne rastúcich rastlín, z toho 7 400 druhov stromov, 1 500 druhov húb, 1 700 druhov voľne žijúcich suchozemských bezstavovcov a 7 500 druhov voľne žijúcich obojživelníkov, plazov, vtákov a cicavcov (*dobře zavedené*) {3.2.1.3, 3.3, 3.3.2.3.4}. Spomedzi voľne žijúcich druhov, ktoré sa využívajú, sa viac ako 20 % (viac ako 10 000 druhov) využíva na ľudskú potravu, v dôsledku čoho je udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov rozhodujúce pre dosiahnutie potravinovej bezpečnosti a zlepšenie výživy vo vidieckych a mestských oblastiach na celom svete (*dobře zavedené*) {3.3}. Rybolov predstavuje hlavný zdroj potravy z voľne žijúcich druhov s celkovým ročným výlovom 90 miliónov ton za posledné desaťročia, z čoho asi 60 miliónov ton ide na priamu ľudskú spotrebu a zvyšok sa používa ako krmivo pre akvakultúru a hospodárske zvieratá (*dobře zavedené*) {3.2.1.1}. Odchyt suchozemských zvierat (vrátane lovu) prispieva k potravinovej bezpečnosti mnohých ľudí žijúcich vo vidieckych a mestských oblastiach na celom svete, najmä v rozvojových krajinách (*dobře zavedené*) {3.3.3.3.3}. Voľne žijúce vodné a suchozemské zvieratá predstavujú kľúčové zdroje bielkovín, tukov a mikroživín, ako je vápnik, železo, zinok a mastné kyseliny, pre globálnu ľudskú populáciu (*dobře zavedené*) {3.3.1.5.1, 3.3.2.3.4, 3.3.3.3.3}.

(A1.3) Voľne žijúce druhy sú dôležitým zdrojom obživy a príjmu. Využívanie voľne žijúcich druhov tvorí základ pre ekonomicky a kultúrne dôležité činnosti na celom svete (zavedené, ale neúplné) {3.3.2}. Obchod s voľne rastúcimi rastlinami, riasami a hubami je miliardovým odvetvím a vytvorenie dodávateľských reťazcov môže podporiť hospodársky rozvoj a diverzifikáciu (*dobře zavedené*) {3.3.2.1}. Ľudia v ekonomicky znevýhodnených mestských a vidieckych oblastiach sa spoliehajú na voľne rastúce rastliny, riasy a huby ako zdroje základných kalórií, mikroživín a liekov (*dobře zavedené*) {3.3.2, 3.3.2.2.2}. Rybolov, odchyt suchozemských zvierat, ťažba dreva a prírodný cestovný ruch sú životne dôležité pre regionálnu a miestnu zamestnanosť a hospodárstvo v mnohých rozvojových a rozvinutých krajinách a ďalej prispievajú k verejnej infraštruktúre, rozvoju a poskytovaniu súvisiacich tovarov a služieb (*dobře zavedené*) {3.3}. Využívanie voľne žijúcich druhov poskytuje aj nemateriálny prínos tým, že obohacuje fyzické a psychické skúsenosti ľudí vrátane ich náboženského a obradného života (*dobře zavedené*) {1.3.4, 3.3.5.2.1}.

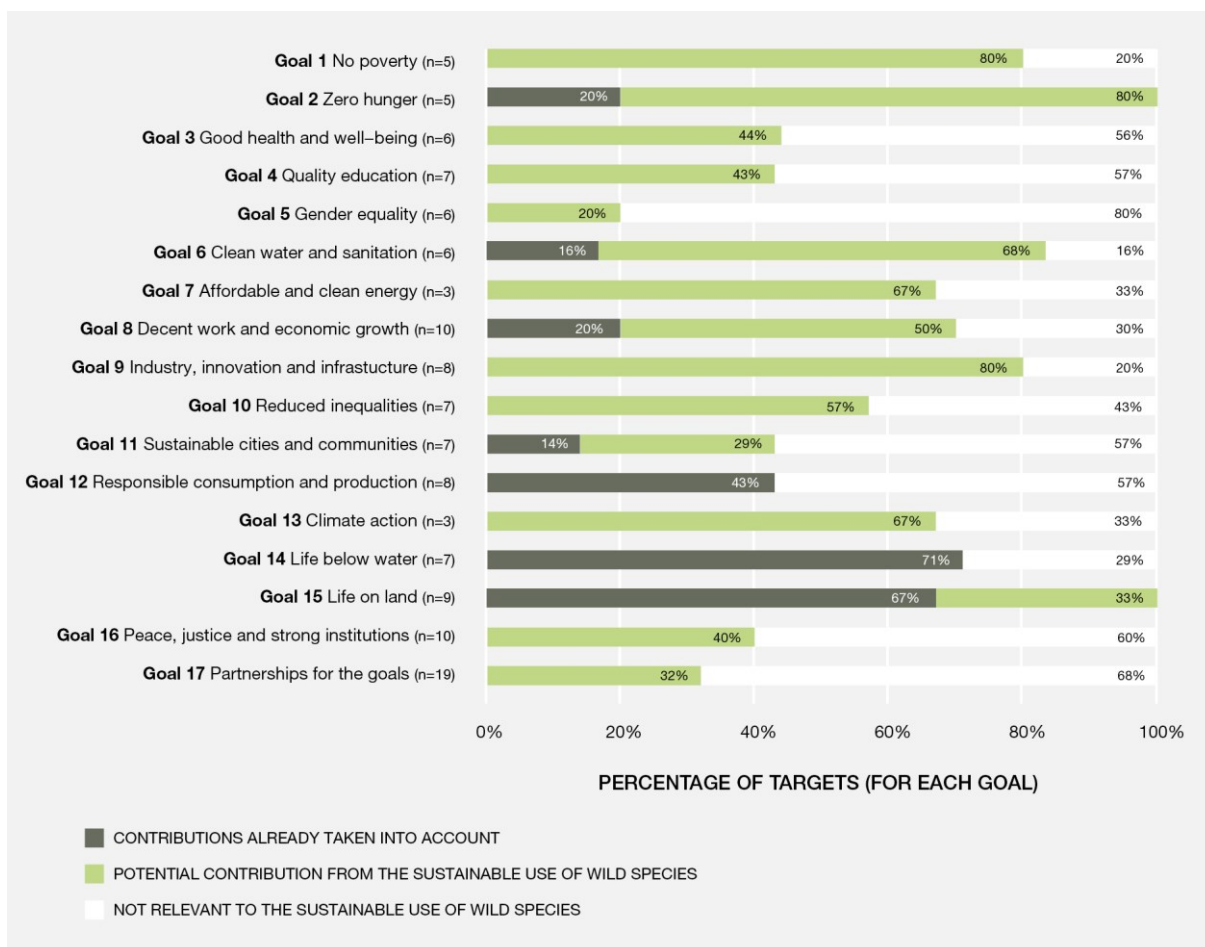
(A.1.4) Zber voľne rastúcich rastlín, húb a rias sa uskutočňuje v rozvinutých aj rozvojových krajinách na celom svete. Takáto prax je úzko spojená s kultúrnymi postupmi a obživou a môže zásobovať aj globálne trhy (zavedené, ale neúplné) {3.3.2}. Zber sa často považuje za činnosť, ktorá je rozšírenejšia na globálnom juhu. Odhady jednotlivcov a domácností zúčastňujúcich sa na zbere v Európe a Severnej Amerike sa však pohybujú od 4 do 68 %, s najvyššou mierou zberu zo strany domácností vo východnej Európe (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.2.2.1}, často bez ohľadu na ekonomický stav (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.2.2.3}. Zber sa neobmedzuje len na vidiecke oblasti, kde sa zbierajú desiatky až stovky voľne rastúcich druhov rastlín a húb na potravu, lieky, palivové drevo, dekorácie a kultúrne postupy v mestských ekosystémoch na celom svete (*dobře zavedené*) {3.3.2.2.2}. Zber voľne rastúcich produktov je v mnohých častiach sveta často rodovo podmienenou činnosťou, ktorej úlohy závisia od kultúrnych pravidiel, od typu zberaných voľne rastúcich rastlín, húb alebo rias a od miest, kde sa zbierajú. V mnohých krajinách ženy hromadne zbierajú a spracúvajú voľne rastúce rastliny na potraviny, lieky, palivo a remeselné výrobky na účely obživy a predaja na miestnych trhoch (*dobře zavedené*) {3.3.2.2.3, 4.2.3.6.2}.

(A.1.5) Voľne rastúce druhy stromov sú v súčasnosti hlavným zdrojom dreva a výrobkov z dreva a bude tomu tak aj v nasledujúcich desaťročiach (dobře zavedené) {3.3.4.1}. Ťažba dreva je dôležitým zdrojom obživy a príjmu pre milióny ľudí na celom svete (dobře zavedené) {3.3.4.3}. Vo svete voľne rastúce druhy stromov poskytujú dve tretiny priemyselnej guľatiny {3.3.4.3.3} a polovicu všetkého dreva spotrebovaného na energetiku (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.4.2}. Ťažbu dreva vykonávajú drobní poľnohospodári, komunity a priemyselné subjekty (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.3}. Napríklad ťažba dreva drobnými poľnohospodármi poskytuje tisíce pracovných miest v stredoafrických krajinách (*dobře zavedené*) {3.3.4.3.1}. Odhaduje sa, že 15 % lesov na celom svete sa obhospodaruje ako komunitné zdroje pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami, často so silným zameraním na viacnásobné využitie (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.3.2}, zatiaľ čo priemyselná ťažba sa vyskytuje vo viac ako štvrtine lesov na svete (*dobře zavedené*) {3.3.4.3.3}.

(A.1.6) Prírodný cestovný ruch, vrátane pozorovania voľne žijúcich druhov, podporuje duševnú a fyzickú pohodu, zvyšuje povedomie a uľahčuje spojenie s prírodou, okrem toho, že prináša miestne výhody, ako je priama tvorba príjmu miestnym komunitám (dobře zavedené) {3.3.5}. Hoci postupy bez získavania využívajúce voľne žijúce druhy sú bežné vo všetkých ľudských spoločnostiach, povaha postupov sa medzi kultúrami a lokalitami líši (*dobře zavedené*) {3.3.5}. Pozorovanie voľne žijúcich druhov vytvára značné príjmy, pričom v roku 2018 prispelo 120 miliardami USD ku globálnemu hrubému domácomu produktu (päťnásobok odhadovanej hodnoty nezákonného obchodu s voľne žijúcimi druhmi) a udržalo 21,8 milióna pracovných miest (*dobře zavedené*) {3.3.4.2.3}. Pred pandémiou ochorenia COVID-19 navštívilo celosvetovo chránené oblasti 8 miliárd návštevníkov, čo vytvorilo príjem 600 miliárd USD ročne, pričom

krajiny bohaté na druhy zaznamenali najvyšší nárast návštevnosti v cestovnom ruchu (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.5.2.3}. Pozorovanie voľne žijúcich druhov je kľúčové pre miestne živobytie, poskytuje zamestnanie a podporuje rozvoj infraštruktúry súvisiacej s cestovným ruchom, najmä v niektorých odľahlých lokalitách (*dobře zavedené*) {3.3.5.2.3, 3.4.4.2}.

(A.1.7) Potenciálne prínosy z udržateľného využívania voľne žijúcich druhov k plneniu cieľov udržateľného rozvoja sú značné, ale zväčša prehliadané (*zavedené, ale neúplné*) {1.6}. Opatrenia na zabezpečenie a podporu udržateľného využívania voľne žijúcich druhov priamo prispievajú k splneniu mnohých cieľov udržateľného rozvoja. Zatiaľ čo prínosy udržateľného využívania voľne žijúcich druhov boli identifikované pre cieľ 14 (život pod vodou) a cieľ 15 (život na súši), existuje nevyužitý potenciál pre prínosy k ostatným cieľom udržateľného rozvoja (obrázok SPM.2) (*zavedené, ale neúplné*) {1.6}. Ďalšia pozornosť zameraná na spôsoby, akými môže udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov podporiť dobrú kvalitu života ľudí a planéty, prispieje k realizácii týchto globálnych cieľov (*dobře zavedené*) {1.6, 2.2.10}.

Obrázok SPM.2. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov má neuznaný potenciál prispieť k dosiahnutiu mnohých cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Tento obrázok znázorňuje nevyužitý potenciál zahrnutia udržateľného využívania voľne žijúcich druhov do stratégií na dosiahnutie cieľov udržateľného rozvoja. Potenciálny prínos udržateľného využívania voľne žijúcich druhov k dosiahnutiu každého cieľa bol hodnotený na základe znenia „výsledných cieľov“ (n = x) v rámci každého cieľa a dôkazov zdokumentovaných v *Tematickom hodnotení udržateľného využívania voľne žijúcich druhov*.³ Percentá uvedené na obrázku sa týkajú počtu cieľov súvisiacich s udržateľným využívaním voľne žijúcich druhov, ktoré sú „už zohľadnené“ (sivý pruh), „potenciálne relevantné“ (zelený pruh) alebo „nerelevantné“ (biely pruh) na dosiahnutie každého cieľa. Podporné informácie a podrobnosti o hodnoteniach pre každý cieľ sú k dispozícii v kapitole 1 {1.6}. Správa o údajoch pre tento obrázok je dostupná na adrese <https://doi.org/10.5281/zenodo.6036274>.

³ IPBES (2022). Tematická hodnotiacia správa o udržateľnom využívaní voľne žijúcich druhov Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby, J. M. Fromentin, M. R. Emery, J. Donaldson, M. C. Danner, A. Hallosserie and D. Kieling (eds.), sekretariát IPBES, Bonn, Nemecko. Dostupné na adrese <https://doi.org/10.5281/zenodo.6448567>.

A.2. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov je základom identity a existencie mnohých pôvodných obyvateľov a miestnych komunít.

(A.2.1) Voľne žijúce druhy zohrávajú zásadnú úlohu v blahobyte mnohých pôvodných obyvateľov a miestnych komunít. Strata príležitosti zapojiť sa do udržateľného využívania voľne žijúcich druhov predstavuje existenčnú hrozbu pre pôvodných obyvateľov a miestne komunity (*dobře zavedené*) {1.4, 2.2.4, 3.3.1.4, 3.3.2, 3.3.3, 3.3.4.3.1, 4.2, 6.5, 6.6}. Využívanie voľne žijúcich druhov je základom identity, kultúrneho vyjadrenia a živobytia mnohých pôvodných obyvateľov a miestnych komunít (obrázok SPM.3). Hoci všetky využívané voľne žijúce druhy sú dôležité, niektoré majú osobitný význam ako kultúrne základné druhy (rámček SPM.1); to znamená, že poskytujú viaceré výhody, ktoré definujú kľúčové prvky hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva ľudí. Neustála schopnosť zapojiť sa do udržateľného využívania voľne žijúcich druhov a kultúrnych postupov s nimi spojených je nevyhnutná na to, aby pôvodní obyvatelia a miestne komunity prežili a prosperovali (*dobře zavedené*) {1.4, 2.2.4, 2.2.8, 3.2.1, 3.3.3, 3.3.4, 4.2.2.2.5, 4.2.3.4, 4.2.3.5, 4.2.2.6, 6.5.2}.

Rámček SPM.1. Kultúrne základné druhy: divoká ryža

Divoká ryža (*Zizania palustris*) je kultúrnym základným druhom, ktorý poskytuje fyzickú, duchovnú a kultúrnu obživu mnohým pôvodným obyvateľom v oblasti Veľkých kanadských jazier v Severnej Amerike. Táto vodná obilnina, ktorá sa pri správnom spracovaní vyznačuje vysokým obsahom bielkovín a mikroživín, sa môže skladovať po dlhú dobu, čo predstavuje obzvlášť dôležitú vlastnosť v regióne charakterizovanom silnými zimami a krátkymi vegetačnými obdobiami. Význam divokej ryže pre identitu pôvodných obyvateľov regiónu možno pozorovať v nomenklatúrach a tradíciách. Názov indiánskeho kmeňa Menominee z Wisconsinu (Spojené štáty americké) znamená „národ divokej ryže“. Keď národy Anishinaabe migrovali z pobrežia Atlantiku a severovýchodu Severnej Ameriky, podľa ústnej tradície sa mali presúvať na západ, kým nedosiahnu „miesto, kde potrava rastie na vode“. Divoká ryža zostáva zdravým základom stravy pôvodných obyvateľov v oblasti Veľkých kanadských jazier a je dôležitou súčasťou mnohých sviatkov a obradov {1.4.1}.

Zber divokej ryže, kultúrneho základného druhu pre pôvodných obyvateľov v oblasti Veľkých kanadských jazier v Severnej Amerike.

(A.2.2) Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov prispieva k živobytiu pôvodných obyvateľov a miestnych komunít prostredníctvom obživy, ako aj obchodu na neformálnych a formálnych trhoch (*dobře zavedené*) {4.2.4.3.2}. Využívanie voľne žijúcich druhov na obživu je dôležitým zdrojom potravy, liekov, paliva a iných zdrojov živobytia pre pôvodných obyvateľov a miestne komunity v rozvinutých aj rozvojových krajinách. Voľne žijúce druhy sa často považujú za lepšie ako pestované druhy alebo iné náhrady, ako sa zistilo v diskusiách s pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami. Mnohé potraviny z

žijúcich druhov. Fotografie zhora v smere hodinových ručičiek. **Blahobyt a zdravie:** rybolov komunitami Mayangna v Nikaragve. **Jazyk:** jazyk Inuitov kóduje znalosti potrebné na úspešný lov, rybolov a odchyt v kanadskej Arktíde. **Umenie, remeslá a hudba:** zvieracie motívy vyryté na pštrosom vajci umelcom Khomani San z Kalahari v Južnej Afrike. **Rituál a obrad:** jarný festival v údolí Kedarnath v Indii. **Zvieratá a rastliny ako príbuzní, totemy a duchovia:** lamy vikuňa sú uctievané národnými andského Altiplana. **Inštitúcie a riadenie komunity:** obyvatelia Karamojong z Ugandy rozhodujú o využití voľne žijúcich druhov na posvätnom mieste stretnutia. **Živobytie a ekonomika:** na Šalamúnových ostrovoch je rybolov ústredným prvkom miestnej obživy. Rybolov je organizovaný podľa obvyklých námorných držíeb a ryby sa distribuujú prostredníctvom systému založeného na príbuzenstve. **Oblečenie, palivo, krmivo a prístrešie:** kôra himalájskej žihľavy sa používa ako vlákno na oblečenie, povrazy a vrecia pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami v Nepále. **Potrava:** v brazílskej Amazónii nesie miestny rybár pirarucú, dôležitú rybu na potravu. **Tradičné lieky:** Rómka zbiera *Hypericum sp.* v Karpatoch. **Učenie a prenos vedomostí:** v Kanade sa chlapec Inuk učí, ako stiahnuť kožu z karibu.

A.3. Zabezpečenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov, vrátane podpory udržateľného využívania a zastavenia nadmerného využívania, je rozhodujúce pre zvrátenie globálneho trendu poklesu biodiverzity.

(A.3.1) Efektívne systémy riadenia, ktoré podporujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov, môžu prispieť k širším cieľom ochrany (zavedené, ale neúplné) {1.1.1, 3.3.3.3.4, 3.3.3.4.1, 3.3.4.3.2, 3.3.5.2.3, 4.2.4.3.1}. Na základe hodnotenia 10 098 druhov z 10 taxonomických skupín zdokumentovaných pre Červenú knihu ohrozených druhov Medzinárodnej únie na ochranu prírody sa najmenej 34 % hodnotených voľne žijúcich druhov využíva udržateľným spôsobom (zavedené, ale neúplné) {3.2.1, 3.2.2, 4.2.4.3.1}. To zahŕňa 172 ohrozených alebo takmer ohrozených druhov. Účinné systémy riadenia, ktoré podporujú udržateľné využívanie, podporované politikami spojenými s vlastníctvom pôdy a právami na prístup, prispeli k ochrane ekosystémov, ako sú lesy, na miestnej úrovni (dobré zavedené) {3.3.2.3.4., 4.2.2.2.4, 4.2.2.6}. Príjmy z udržateľného využívania voľne žijúcich druhov môžu výrazne prispieť k ochrane krajiny a morských scenérií (zavedené, ale neúplné) {4.2.3.3.5, 4.2.4.3.1, 4.2.4.3.3, 4.2.5.2.3}. Príjmy z postupov bez získania druhov, najmä z cestovného ruchu v chránených územiach, môžu významne prispieť k prekonaniu nedostatku financovania chránených území, ak sa príjmy použijú na podporu manažmentu chránených území (zavedené, ale neúplné) {4.2.4.3.1}. Príjmy zo získavania voľne žijúcich zvierat vrátane licencií na lov a rybolov a koncesionárskych poplatkov predstavujú dôležitý a podstatný tok príjmov pre ochranárske agentúry a miestne komunity v niektorých krajinách (dobré zavedené) {3.3.3.2.4}. Veľké plochy pôdy, ktoré sú obhospodarované na rekreačný lov (napr. približne 1,4 milióna km² v Afrike), by mohli prispieť k cieľom ochrany a cieľom ochrany priestoru, ale ich jedinečné hodnoty biodiverzity ani ich ekologická a sociálna trvácnosť väčšinou neboli hodnotené (zavedené, ale neúplné) {3.3.3.2.4}.

(A.3.2) Nadmerné využívanie bolo identifikované ako hlavná hrozba pre voľne žijúce druhy v morských ekosystémoch a druhá najväčšia hrozba pre druhy v suchozemských a sladkovodných ekosystémoch (dobré zavedené) {1.1, 3.3.1.4}. Riešenie príčin neudržateľného využívania a zvrátenie trendu povedie k lepším výsledkom pre tieto voľne žijúce druhy. K mnohým využitiam voľne žijúcich druhov dochádza v kontexte klesajúcich populácií a skupín voľne žijúcich druhov. Napríklad neudržateľný rybolov je hlavnou príčinou zvýšeného rizika vyhynutia žralokov a raji za posledné polstoročie (dobré zavedené) {3.3.1}. Spomedzi 1 250 druhov žralokov a raji identifikovaných v súčasnosti bolo 1 199 nedávno posúdených a 449 (37,5 %) bolo vyhodnotených ako ohrozených (dobré zavedené) {3.3.1.3}. Neudržateľný lov bol identifikovaný ako hrozba pre 1 341 voľne žijúcich druhov cicavcov vrátane 669 druhov, ktoré boli vyhodnotené ako ohrozené, a poklesy veľkých druhov s nízkou vnútornou mierou nárastu populácie súviseli s tlakom lovu (dobré zavedené) {3.3.3}. Negatívne vplyvy lovu boli hlásené aj pre druhy vtákov (dobré zavedené) {3.3.3.2.5, 3.3.3.2.6, 3.3.3.3.4}. Odhaduje sa, že 12 % voľne žijúcich druhov stromov je ohrozených neudržateľnou ťažbou dreva {3.2.1.4} a neudržateľný zber je jednou z hlavných hrozieb pre niekoľko skupín rastlín, najmä pre kaktusy, cykasy a orchidey (dobré zavedené), ako aj pre iné rastliny a huby zbierané na liečebné účely {3.2.2, 3.3.2.3.2, 4.2.4.3.1}. Celkovo neudržateľný zber prispieva k väčšiemu riziku vyhynutia pre 28 – 29 % takmer ohrozených a ohrozených druhov z 10 taxonomických skupín hodnotených v Červenej knihe ohrozených druhov Medzinárodnej únie na ochranu prírody {3.2.1, 3.2.2}.

(A.3.3) Pôvodní obyvatelia riadia rybolov, zber, odchyt suchozemských zvierat a iné využitie voľne žijúcich druhov na viac ako 38 miliónoch km² pôdy v 87 krajinách (dobré zavedené) {1.3.2}. Táto plocha zodpovedá približne 40 % suchozemských chránených oblastí, vrátane mnohých s vysokou hodnotou biodiverzity (dobré zavedené) {1.3.2, 1.4}. Globálne je odlesňovanie vo všeobecnosti nižšie na pôvodných územiach, najmä tam, kde je isté vlastníctvo pôdy, kontinuita vedomostí a jazykov a alternatívne spôsoby obživy (dobré zavedené) {4.2.2.2.5}. Dlhá história udržateľného využívania voľne žijúcich druhov v týchto oblastiach zohrala úlohu pri udržiavaní a zvyšovaní miestnej úrovne biodiverzity pri podpore blahobytu a živobytia pôvodných obyvateľov (dobré zavedené). Príklady obvyklých ustanovení na podporu udržateľného využívania voľne žijúcich druhov zahŕňajú obdobia odpočinku, priestorové a časové zákazy využívania a

určovanie oblastí a druhov na výhradné používanie príbuzenskými skupinami (*dobře zavedené*) {1.1.2, 1.4, 3.3, 4.2. 5.2}.

B. Stav a trendy vo využívaní voľne žijúcich druhov

Stav a trendy vo využívaní voľne žijúcich druhov vykazujú výrazné rozdiely podľa sociálnych a ekologických kontextov, v ktorých sa vyskytujú. Hoci boli identifikované spoločné zásady udržateľného využívania, metódy a nástroje na hodnotenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov sú obmedzené nedostatkom komplexného súboru ukazovateľov, najmä pokiaľ ide o využívanie bez získania a sociálne zložky využívania so získaním druhov.

B.1. Stav a trendy vo využívaní voľne žijúcich druhov sa líšia v závislosti od typov a mier využívania a sociálno-ekologických kontextov.

(B.1.1) Nedávne globálne odhady naznačujú, že približne 34 % populácie voľne žijúcich morských rýb je nadmerne lovených a 66 % sa loví v rámci biologicky udržateľných úrovní, ale tento globálny obraz vykazuje silné heterogenity (*dobře zavedené*) {3.2.1.1}. V krajinách alebo regiónoch, ktoré vykonávajú spoľahlivé riadenie rybolovu,⁴ sa zvyšuje hojnosť populácií a majú tendenciu prekračovať cieľové úrovne (obrázok SPM.4) (*dobře zavedené*) {3.3.1}. Tieto krajiny poskytujú približne polovicu vykládok rybolovu nahlásených Organizácii OSN pre výživu a poľnohospodárstvo a väčšinou sa týkajú veľkoobjemového rybolovu (*dobře zavedené*) {3.3.1}. V krajinách a regiónoch s opatreniami na riadenie rybolovu s nízkou intenzitou je stav populácií často nedostatočne známy (*dobře zavedené*) {3.3.1.2}, ale vo všeobecnosti sa predpokladá, že je pod úrovňou, ktorá by maximalizovala udržateľnú produkciu potravín (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.1}. Pokiaľ ide o maloobjemový rybolov, ktorý bol hodnotený na celom svete, mnohé sa považovali za neudržateľné alebo len čiastočne udržateľné, najmä v Afrike pre vnútrozemský aj morský rybolov a v Ázii, Latinskej Amerike a Európe pre pobrežný morský rybolov (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.1.4.1}. Rozmanitosť kontextov, v ktorých sa vykonáva maloobjemový rybolov, často spôsobila, že konvenčné riadenie rybolovu založené na údajoch je nedostatočné a neúspešné, ale keď sa zapojenie, účasť a posilnenie postavenia pôvodných obyvateľov a miestnych komunít zachová alebo podporí, je možné dosiahnuť udržateľnosť maloobjemového rybolovu (*dobře zavedené*) {6.5.1.1, 6.5.3.1}.

⁴ Pod spoľahlivým riadením rybolovu sa rozumie organizačná schéma, ktorá pravidelne vyhodnocuje stav lovených populácií a výkonnosť rybolovu, stanovuje riadiace predpisy v súlade s najlepšimi dostupnými znalosťami a má kapacitu na monitorovanie úlovkov a úsilia, obmedzovanie úsilia a uplatňovanie účinných odstraňujúcich prostriedkov v prípade nedodržania.

Practice	Use category	20-year global trends		Comments	Chapter section
		use	sustainable use		
FISHING 	Food Feed			Corresponds to large-scale fisheries with intensive management, data rich	3.3.1.2
				Corresponds to large-scale fisheries with weak management, data limited	3.3.1.2
				Corresponds to small-scale fisheries, based on a range of sources	3.3.1.5.1
	Medicine Hygiene			Based on stock status and total weight of products	3.3.1.4.2
	Recreation			Data limited	3.3.1.5.3
GATHERING 	Food Feed			Based on a range of sources	3.3.2.3.4
	Medicine Hygiene			Based on population trends, threatened categories and CITES listing	3.3.2.3.5
	Decorative Aesthetic			Based on threatened categories and CITES listing	3.3.2.3.2
LOGGING 	Materials Construction			Based on total legal wood removal	3.3.4.4.3
	Energy			Based on a range of sources	3.3.4.4.2
TERRESTRIAL ANIMAL HARVESTING 	Recreation			Based on population trends, threatened categories and CITES listing	3.3.3.2.4
	Food Feed			Based on increasing demand for wild meat in commercial markets, population trends	3.3.3.3.3
NON-EXTRACTIVE PRACTICES 	Recreation			Based on amount of tourism revenue generated	3.3.5.2.4
	Ceremony Ritual			Data limited	3.3.5.2.1
	Medicine Hygiene			Data limited	3.3.5.2.3

	WELL ESTABLISHED			STRONGLY OR SLIGHTLY INCREASING
	ESTABLISHED BUT INCOMPLETE			STRONGLY OR SLIGHTLY DECREASING
	UNRESOLVED			STABLE
	INCONCLUSIVE			HIGH VARIABILITY IN TRENDS

Obrázok SPM.4. Globálne trendy vo využívaní a udržateľnom využívaní voľne žijúcich druhov od roku 2000 po súčasnosť. Obrázok znázorňuje iba dve až tri najvyššie kategórie využitia pre každý postup vybrané na základe toho, ktoré využitia boli najviac zdokumentované v systematických prehľadoch literatúry vykonaných v rámci analýzy kapitoly 3. Ďalšie kategórie využitia sú zahrnuté v kapitole 3 {3.3}. Trendy vo využívaní sa týkajú hodnotenia celkového stavu využívania voľne žijúcich druhov vo vzťahu k špecifikovanému postupu, t. j. či sa celkové využívanie zvýšilo výrazne, zvýšilo, zostalo rovnaké, znížilo alebo výrazne znížilo. Viacero šípok znázorňuje veľmi premenlivé trendy naprieč oblasťami alebo sektormi pre danú kategóriu využitia v praxi. Farby šípok odkazujú na úrovne spoľahlivosti súvisiace s týmito trendmi. Trendy v udržateľnom využívaní sa konkrétne týkajú toho, či sa intenzita a forma využívania považovala za udržateľnú počas 20-ročného obdobia. Ďalšie vysvetlenia sú uvedené v definícii udržateľného využívania v slovníku hodnotenia. Údaje podporujúce globálne trendy a regionálne obmeny pochádzajú zo systematických posúdení viac než 600 štúdií založených na praxi {2.3.5.1}. Použitie ukazovateľov a iných premenných v analýze sa v rámci piatich kategórií postupov značne líšilo. Hľadanie vhodných ukazovateľov ukázalo nedostatky v znalostiach v existujúcich globálnych

súboroch údajov a súboroch ukazovateľov {3.2}. Stĺpec s poznámkami teda obsahuje krátky odkaz na to, ako bol trend určený, s ďalšími vysvetleniami v kapitole 3, ako je uvedené v poslednom stĺpci. V niektorých kategóriách podčasť znázorňuje spôsoby, akými sa postup chápe a analyzuje v dostupnej literatúre. Definícia postupov je uvedená v prílohe I k tomuto súhrnu a vysvetlenie nedostatkov vo vedomostiach je uvedené v prílohe III. *Skratky*: CITES – Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín.

(B.1.2) Neúmyselný vedľajší úlovok ohrozených a/alebo chránených morských druhov je neudržateľný pre mnohé populácie vrátane voľne žijúcich morských korytnačiek, morských vtákov, žralokov, rají, chimér, morských cicavcov a niektorých kostnatých rýb. Znižovanie neúmyselných vedľajších úlovkov a vyradovania napreduje, no stále je nedostatočné (*dobře zavedené*) {3.3.1.1}. Zatiaľ čo rybolov cieľových druhov môže byť udržateľný, stav ochrany druhov vedľajších úlovkov a iných súvisiacich a závislých druhov je často nedostatočne známy. Vedľajší úlovok je známym problémom v prípade niekoľkých veľkoobjemových rybolovov, ako je lov kreviet alebo lov vlečnými sieťami pri dne, ale je problémom aj v prípade niekoľkých maloobjemových rybolovov (*dobře zavedené*) {3.3.1.1, 3.3.1.5}. Pokrok sa nedávno dosiahol v monitorovaní a riadení úhynu obchodovateľných náhodných druhov a vyradených druhov vedľajších úlovkov pri rybolove, avšak globálne prijímanie účinných opatrení na riadenie vedľajších úlovkov vo väčšine morských lovísk výrazne zaostáva (*dobře zavedené*) {3.3.1.5}. Napríklad takmer všetky (99 %) druhy žralokov a rají sú oficiálne vyhlásené za neúmyselne ulovené, ale sú cenné a ponechávajú sa na potravu. V dôsledku toho sa počet druhov žralokov od 70. rokov 20. storočia prudko znižuje, a to najmä v tropických a subtropických pobrežných šelfových vodách (*dobře zavedené*) {3.3.1.3}.

(B.1.3) Obchod s voľne rastúcimi rastlinami, riasami a hubami na potravinárske, medicínske, hygienické, energetické a okrasné účely sa zvyšuje (obrázok SPM.4) (*dobře zavedené*) {3.3.2}. Dopyt po potravinách z voľne žijúcich druhov v potravinárskom a aromatickom priemysle narastá vrátane gurmánskych reštaurácií a zariadení vysokej kuchyne a medzi mestskou populáciou (*dobře zavedené*) {3.3.2.2.2, 3.3.2.3.4}. V mnohých rozvinutých a rozvojových krajinách rastie aj záujem a pretrvávajúci dopyt po produktoch vyrobených aspoň čiastočne zo zberaných voľne rastúcich rastlín a húb, ktoré dopĺňajú chemické lieky (*dobře zavedené*) {3.3.2.3.5}. Obchod s okrasnými rastlinami sa za posledných 40 rokov výrazne zvýšil. Hoci veľká časť obchodu zahŕňa pestované rastliny, naďalej dochádza k pytliactvu okrasných druhov z voľnej prírody, čo môže ohroziť prežitie druhov (*dobře zavedené*) {3.3.2.3.2}. Úroda, ktorá bola v minulosti udržateľná v dôsledku menších trhov a udržateľných postupov zberu, sa môže stať neudržateľnou, ak sa napríklad zber vykonáva bez dodržiavania zavedených techník a protokolov (*dobře zavedené*) {3.3.2.3.4} alebo ak sa používajú nové technológie, ktoré zvyšujú objem úrody alebo vedú k poškodeniu alebo uhynutiu organizmu, napríklad pri výrube celých stromov namiesto zberu zrelých plodov (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.2}.

(B.1.4) Odchyt suchozemských zvierat sa uskutočňuje v rôznych kontextoch správy a riadenia a ekologických a sociokultúrnych kontextoch, ktoré ovplyvňujú výsledky udržateľného využívania. Populácie mnohých suchozemských zvierat v celosvetovom meradle klesajú v dôsledku neudržateľného využívania, ale vplyvy využívania na voľne žijúce druhy a spoločnosť môžu byť na niektorých miestach neutrálne alebo pozitívne (obrázok SPM.4) (*dobře zavedené*) {3.3.3}. Lov (podkategória odchyty suchozemských zvierat, pozri prílohu I) na účely potravy, liekov a rekreácie je prevládajúcim postupom z hľadiska počtu druhov a biomasy odchytených zvierat (*dobře zavedené*) {3.3.3.2}. Udržateľnosť lovu na potravu, najmä v tropických oblastiach, bola negatívne ovplyvnená významnými sociálno-ekonomickými zmenami, ktoré viedli k posunom od miestnej úrovne obživy k intenzívnejšiemu obchodu s mäsom z voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {3.3.3.2.3}. Vplyvy lovu na početnosť voľne žijúcich druhov sa na celom svete líšia v závislosti od biologických vlastností zvierat, ako aj systémov riadenia, ale vo všeobecnosti sú nižšie v prípade druhov s vysokou mierou rastu populácie alebo vysokou ekologickou prispôsobivosťou a tam, kde je lov dobre riadený (*dobře zavedené*) {3.3.3.2.4}. V spôsobe, akým je rekreačný lov riadený a spravovaný v rôznych regiónoch, existujú značné rozdiely, čo sťažuje akékoľvek zovšeobecnenie o jeho udržateľnosti alebo neudržateľnosti {3.3.3.2.4}. Niektoré druhy sa zotavujú z malých populácií v rámci systémov riadenia, ktoré umožňujú regulovaný rekreačný lov, zvyčajne ako spôsob generovania príjmov a zväčšenia rozlohy pôdy na rozšírenie populácie (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.3.2.4}. Odchyt živých zvierat na rôzne účely vrátane obchodu s domácimi zvieratami ovplyvňuje tisíce voľne žijúcich druhov. Existuje viac ako 1000 druhov vtákov, plazov, rýb a cicavcov, s ktorými sa legálne a nelegálne obchoduje na osobné a komerčné použitie ako s domácimi zvieratami. Zatiaľ čo celková hodnota druhov predávaných ako domáce zvieratá je v dolároch menej ako 1 % celkového obchodu s voľne žijúcimi druhmi, počet jedincov, s ktorými sa obchoduje, sa pohybuje v miliónoch (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.4.1}. Napríklad v medzinárodnom obchode medzi rokmi 1980 a 2015 bolo zaznamenaných asi 12 miliónov živých papagájov (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.3.3}. Zber vlny vikune (*Vicugna vicugna*) je dobrým príkladom udržateľného využívania voľne žijúcich zvierat bez ich zabitia, ktoré je spojené s nárastom populácií v celom

rozsahu, najmä v oblastiach, kde komunity profitujú z projektov udržateľného využívania (*dobře zavedené*) {4.2.4.4.1}.

(B.1.5) Veľké cicavce sú najviac cieľovými druhmi na obživu a komerčný lov, pretože tieto zvieratá poskytujú viac mäsa na spotrebu a predaj, aby vytvorili viac ekonomických výhod pre domácnosti poľovníkov (*dobře zavedené*) {3.3.3.2.3}. Samotné veľké cicavce tvorili 55 až 75 % celkovej biomasy mäsa z voľne žijúcich druhov ulovenej ročne v rôznych oblastiach sveta, hoci lovci sa môžu zamerať na menšie zvieratá, keď sa veľké zvieratá stanú vzácnymi, a niektoré tradičné malé spoločnosti (napr. San, Hadza, Ache, indiánske skupiny) lovia malú zver ako primárny zdroj bielkovín a dennej výživy (*dobře zavedené*) {3.3.3.2.3}. Selektívny lov konkrétnych druhov, jedincov alebo populácií, ktoré majú konkrétne vlastnosti (napr. veľké rozmery alebo veľké rohy), môže ovplyvniť štruktúru a procesy ekosystému a spôsobiť zmeny v genetickej štruktúre postihnutých populácií {3.3.3.2.4}, posuny v distribúcii druhov na viacerých trofických úrovniach a posuny vo funkciách ekosystému (*dobře zavedené*) {3.3.3.3.1, 3.3.3.3.3}.

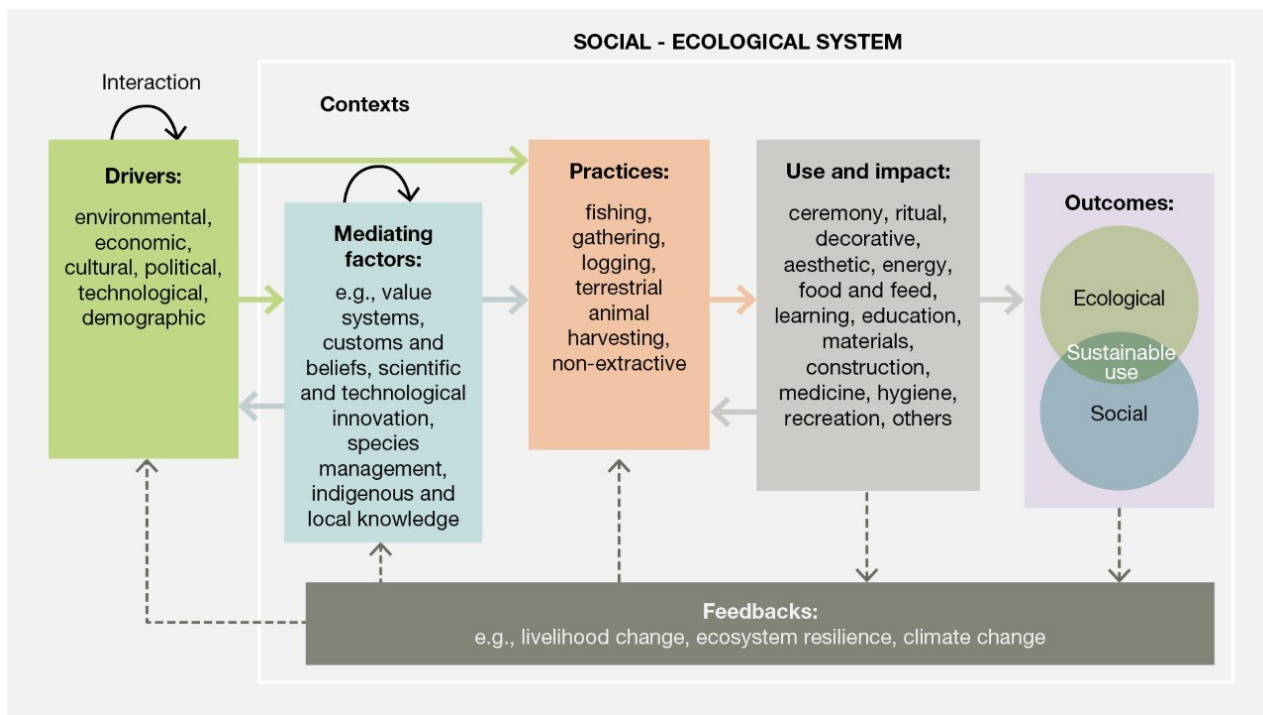
(B.1.6) Ťažba dreva na účely energetiky je celosvetovo rozšírená, ale závislosť od dreva na vykurovanie a varenie je najvyššia v rozvojových krajinách (*dobře zavedené*) {3.3.4}. Ťažba dreva na účely energetiky predstavuje 50 % všetkého spotrebovaného dreva na celom svete a 90 % dreva vyťaženého v Afrike. Spotreba palivového dreva vo väčšine regiónov klesá, ale zvyšuje sa v subsaharskej Afrike (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.4.2}. Pri porovnaní rovnováhy medzi ponukou a dopytom možno dopyt po palivovom dreve uspokojiť na globálnej a národnej úrovni, no nedostatok palivového dreva na miestnej úrovni a súvisiaca degradácia lesov a lesnatých plôch sa vyskytujú v oblastiach, v ktorých majú ľudia málo alternatív na varenie a kúrenie (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.4. 2}. Udržateľná ťažba palivového dreva zostáva príležitosťou pre energiu z obnoviteľných zdrojov, ktorá poskytuje príjem, zdroj kúrenia a varenia v rozvojových krajinách, kde 1,1 miliardy ľudí nemá prístup k elektrine alebo alternatívnym zdrojom energie (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.4.2} za predpokladu zmiernenia znečistenia ovzdušia (vnútri a vonku) a emisií súvisiacich so zmenou klímy.

(B.1.7) Deštruktívne ťažobné postupy a nelegálna ťažba ohrozujú udržateľné využívanie prirodzených lesov (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4}. Výsledky ťažby ovplyvňujú ekológiu lesa, ako aj iné lesné využitie voľne žijúcich druhov, ako je zber, odchyt suchozemských zvierat a pozorovanie voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {3.3.4}. Očakáva sa, že dopyt po dreve, a teda aj ťažba dreva, vzrastie (*dobře zavedené*) {3.3.4.1}. Hoci sa očakáva nárast produkcie plantážneho dreva, predpokladá sa aj nárast dopytu po dreve, ktorý plantážne drevo neuspokojí (*dobře zavedené*) {3.3.4.1, 3.3.4.1.2}. Plány riadenia založené na inventarizácii, selektívna ťažba a postupy ťažby s nižším dopadom by mohli viesť k menšiemu vplyvu ťažby vrátane ohrozenia necieľových druhov, ale udržateľnosť ťažby závisí od plánovania, techník a realizácie použitých na minimalizáciu poškodenia zvyškového lesného porastu, ako aj lesných pôd, flóry a fauny (*dobře zavedené*) {3.3.4.2}. Asi 20 % svetových tropických pralesov (3,9 milióna km²) je v súčasnosti predmetom selektívnej ťažby (*dobře zavedené*) {3.2.1.4, 3.3.4.2}. V nelegálnej ťažbe dreva a súvisiacom obchode s drevom sa zaznamenal geografický posun. Nelegálna ťažba dreva sa znížila v častiach tropickej Ameriky, ako aj v častiach tropických a horských oblastí Ázie v dôsledku lepšieho monitorovania a cezhraničnej spolupráce. Nelegálna ťažba dreva a obchod sa však zvýšili v iných regiónoch vrátane juhovýchodnej Ázie, severovýchodnej Ázie a častí Afriky (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.2}.

(B.1.8) Cestovný ruch blízky prírode je dôležitým postupom bez získavania a rekreačným využívaním voľne žijúcich druhov. Dopyt po médiách (napr. dokumentárne filmy) a pozorovaní in situ (napr. cestovný ruch za pozorovaním voľne žijúcej zveri) súvisiacich s voľne žijúcimi druhmi do roku 2020 rástol (obrázok SPM.4) (*dobře zavedené*) {3.3.5.2.3}. Cestovný ruch za pozorovaním voľne žijúcej zveri vytvára značné príjmy a ak je regulovaný a dobre riadený, má potenciál pozitívne prispievať k ochrane voľne žijúcich druhov, rozvoju komunity a živobytia (*dobře zavedené*) {3.3.5.2.3}. Hoci postupy bez získavania sú často menej priamo škodlivé pre voľne žijúce druhy a ekosystémy ako postupy so získaním, pozorovanie voľne žijúcej zveri môže mať neúmyselný škodlivý vplyv prostredníctvom zmien v správaní druhov, fyziológii, zdraví druhov, ekosystémov alebo ľudí alebo poškodzovania biotopov (*dobře zavedené*) {3.3.5.2.3}. Nedostatok efektívnych inštitúcií, presadzovania, regulačných opatrení a riadiacich štruktúr často sťažuje riešenie negatívnych výsledkov (*dobře zavedené*) {2.2.3}. Mnohé z neudržateľných vplyvov odvetvia cestovného ruchu by sa dali zmierniť porozumením na základe kontextu, uplatňovaním usmernení o osvedčených postupoch pre pozorovanie, vzdelávaním turistov a cestovných kancelárií, spoluprácou so všetkými zainteresovanými stranami a sektorovo špecifickými predpismi (*dobře zavedené*) {3.3 .5.2.3}.

B.2. Na udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov majú negatívne alebo pozitívne vplyvy viaceré faktory.

(B.2.1) Udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov ovplyvňuje viacero faktorov, ktoré sa navzájom ovplyvňujú (obrázok SPM.5) (dobře zavedené) {4.3, 4.4}. Výsledky pre konkrétny druh a konkrétny postup môžu byť súčasne ovplyvnené viacerými faktormi, niektorými pozitívnymi, niektorými negatívnymi, ako aj sprostredkujúcimi faktormi, ktoré môžu zmierniť alebo zosilniť vplyvy na viacerých úrovniach. V dôsledku toho, aby boli reakcie riadenia účinné, zameriavajú sa na viaceré faktory ovplyvňujúce používanie a sú dostatočne flexibilné, aby sa prispôsobili rozdielom medzi druhmi, postupmi, lokalitami a úrovňami. Napríklad udržateľnosť lovu mäsa z voľne žijúcich zvierat je čoraz viac poháňaná sociálno-ekonomickými zmenami, rekreáciou, zábavou, obchodom alebo obchodovaním, a nie výlučne lovom na obživu (*dobře zavedené*) {3.3.3}.

Obrázok SPM.5. Konceptný prístup k hnacím faktorom udržateľného využívania voľne žijúcich druhov. Diagram znázorňujúci vzťahy medzi rôznymi zložkami sociálno-ekologických systémov súvisiacich s priamym využívaním voľne žijúcich populácií podľa ich konceptualizácie v *Tematickom hodnotení udržateľného využívania voľne žijúcich druhov*. Diagram ukazuje, ako sú tieto systémy ovplyvnené kombináciou hnacích faktorov (zelená) a sprostredkujúcich faktorov (modrá), ktoré ovplyvňujú postupy (oranžová) a využitia (sivá). Zložitá povaha týchto interakcií znamená, že často nie je možné oddeliť účinky priamych hnacích faktorov od účinkov nepriamych, ako sú definované v konceptnom rámci IPBES.

(B.2.2) Hnacie faktory, ako sú zmeny krajiny a morskej scenérie, zmena klímy, znečistenie a invázne nepôvodné druhy, ovplyvňujú početnosť a rozloženie voľne žijúcich druhov a môžu zvýšiť stres a výzvy pre ľudské komunity, ktoré ich využívajú (dobře zavedené) {4.2.1.2., 4.2.1.4, 4.2.1.5, 4.2.1.6}. Prevládajúcim trendom je znižovanie početnosti druhov a posuny v ich priestorovom rozložení, hoci zmeny krajiny a morskej scenérie, zmeny klímy, znečistenie a invázne nepôvodné druhy môžu pozitívne ovplyvniť niektoré druhy. Tieto faktory tiež vyvíjajú tlak na schopnosť systémov udržať získavanie na predchádzajúcich úrovniach a môžu zvýšiť potrebu využívania voľne žijúcich druhov na uspokojenie základných potrieb. Snahy o priame riešenie týchto hnacích faktorov môžu mať aj pozitívne výsledky pre trvalo udržateľné využívanie (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.2., 4.2.1.5.}.

(B.2.3) Zmena klímy je čoraz silnejším hnacím faktorom ovplyvňujúcim udržateľné využívanie a vytvára mnohé výzvy (dobře zavedené) {4.2.1.2}. Zmena klímy má výrazný vplyv na využívanie voľne žijúcich druhov, napríklad prostredníctvom zmien priemernej teploty a zrážok, vplyvom zvýšenej frekvencie a intenzity hydrometeorologických udalostí a zmien v priestorovom rozložení, produktivite a biotopoch využívaných voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {4.2.1.2}. Napríklad klimatické vplyvy na ťažbu zahŕňajú zmenu zloženia a produktivity lesov v dôsledku zvýšenej intenzity a frekvencie záplav, sucha a požiarov. Zatiaľ čo kultúrne spaľovanie a predpísaný požiar budú aj naďalej dôležitými nástrojmi lesného

hospodárstva, opakované intenzívne požiare majú potenciál zhoršiť krajinu, znížiť hustotu miestnej populácie dôležitých druhov nízkeho a vysokého porastu a podporiť šírenie invázných nepôvodných druhov (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.2.5}. Tieto účinky sú znásobené a komplikované interakciami zmeny klímy s inými environmentálnymi, sociokultúrnymi, politickými a ekonomickými faktormi a súvisiacimi základnými príčinami. Rozvoj účinných reakcií je tiež spochybňovaný neúplnými znalosťami o modeloch zmeny klímy a mnohými nedostatkami v chápaní toho, ako zmena klímy ovplyvňuje udržateľnosť využívania (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.2}.

(B.2.4) Predpisy spolu s trhovými silami viedli k posunu od voľne žijúcich druhov k exemplárom získaným z chovných populácií (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.4.3.1}. Za posledných 40 rokov bol obchod s mnohými voľne žijúcimi populáciami nahradený alebo doplnený obchodom s chovnými populáciami tých istých druhov rastlín alebo zvierat (*dobře zavedené*) {4.2.2.2.1, 4.2.4.3.1}. Takýto chov je pozoruhodný pre ryby, vtáky, obojživelníky a rastliny, pri ktorých viac ako 50 % zaznamenaného obchodu pochádza z chovných populácií (*dobře zavedené*) {3.2.1.1, 3.3.1.5.1}. Tento posun sa pripisuje mnohostranným dohodám a súvisiacim právnym predpisom obmedzujúcim obchod s exemplármi získanými vo voľnej prírode v kombinácii s trhovými silami týkajúcimi sa kvality a konzistentnosti ponuky {3.2.1.1, 4.2.2.2}. Presun na chovné populácie môže znížiť vplyv získavania na voľne žijúce populácie v prípadoch, ak neexistuje špecifický dopyt po exemplároch voľne žijúcich druhov a ak sa dá vyhnúť praniu nelegálne získaných exemplárov voľne žijúcich druhov na obchodovanie (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.2.1}. Vplyvy prechodu k chovným populáciám na živobytie, spravodlivé rozdelenie prínosov, ochranu biotopu, dobré životné podmienky hospodárskych zvierat, potenciálne zavlečenie invázných nepôvodných druhov a potenciálny prenos zoonotických chorôb je však potrebné zvážiť v rámci individuálnych hodnotení udržateľného využívania (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.4}.

(B.2.5) Na celom svete, kde sa ľudia žijúci v chudobe spoliehajú na využívanie voľne žijúcich druhov, ohrozuje zhoršovanie životného prostredia a vyčerpávanie zdrojov ich živobytie a blahobyt (*dobře zavedené*) {4.2.3.5}. Vidiecke populácie v rozvojových krajinách sa neúmerne spoliehajú na využívanie voľne žijúcich druhov, pričom tvoria takmer 3,5 miliardy ľudí alebo 45 % ľudskej populácie (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.3.3.5, 4.2.3.5.2}. Veľká rozmanitosť voľne žijúcich druhov (vodné a suchozemské živočíchy, rastliny, huby a riasy) sa zbiera na účely obživy v Amerike, Ázii a Afrike ako cenovo dostupný a ľahko prístupný zdroj (*dobře zavedené*) {4.2.3.5}. Hnacie faktory súvisiace s ekonomikou a riadením môžu prispieť k neudržateľnému využívaniu (*dobře zavedené*) {4.2.3.3, 4.2.3.5}. Chýbajúce doplnkové alternatívy pre ľudí žijúcich v chudobe, ktoré môžu byť spôsobené mnohými faktormi, môžu viesť k tomu, že títo ľudia zintenzívnia využívanie voľne žijúcich druhov, čím sa budú ďalej vyčerpávať ubúdajúce zdroje a vytvárajú negatívnu spätnú väzbu, ktorá zhoršuje chudobu, vyčerpávanie zdrojov a zhoršovanie životného prostredia. Ekonomické a politické systémy, ktoré udržiavajú chudobu a nerovnosť, sú však základným hnacím faktorom takéhoto neudržateľného využívania (*dobře zavedené*) {4.2.3.3, 4.2.3.5}. Efektívne politiky zohľadňujú úroveň chudoby, nerovnosti a potravinovej neistoty, ktoré ovplyvňujú najmä rozvojové krajiny, ako aj sociálne a ekonomické podmienky a kultúrne preferencie (*dobře zavedené*) {4.2.2.7.1, 4.2.3.5}.

(B.2.6) Viaceré hnacie faktory ohrozujú schopnosť pôvodných obyvateľov a miestnych komunit udržiavať a obnovovať postupy spojené s udržateľným využívaním voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {4.2.2.4, 4.2.3.4, 4.2.4.3.1}. Medzinárodné nástroje, ktoré podporujú práva pôvodných obyvateľov a miestnych komunit na prístup k pôde, územiám a obvyklému udržateľnému využívaniu zdrojov, neboli vždy plne zavedené do národných politík. Nedostatok údajov a ukazovateľov na monitorovanie pokroku v tomto smere obmedzuje príležitosti na podporu udržateľného využívania voľne žijúcich druhov pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami (*dobře zavedené*) {2.2.9.3, 2.3.3, 4.2.2.4, 4.2.3.4}. Sektorové politiky, ako napríklad politiky súvisiace s lesníctvom, poľnohospodárstvom, energetikou, infraštruktúrou a ťažbou zdrojov, ako aj politiky ochrany tiež často ohrozujú prístup pôvodných obyvateľov a miestnych komunit k tradičným pôdam a zdrojom (*dobře zavedené*) {6.4.4.1}. Medzi ďalšie faktory, ktoré ohrozujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami, patrí strata pôvodných a miestnych jazykov (*zavedené, ale neúplné*) {3.3, 4.2.5.1, 4.2.5.2.1}, vzdelávacie programy nesúvisiace s miestnymi, kultúrnymi a environmentálnymi podmienkami (*dobře zavedené*) {4.2.6.4.2, 6.4.3.2} a nedostatočná pozornosť venovaná rodovým rolám vrátane tých v matrilineárnych a matriarchálnych kultúrach (*dobře zavedené*) {4.2.3.5}. Mnoho pôvodných obyvateľov a miestnych komunit identifikuje integráciu do monetizovaných a komodifikovaných ekonomických systémov ako znižovanie hodnôt voči prírode a udržateľnému využívaniu voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {3.3.2.3.5, 3.3.3.3.4, 4.2.5, 6.4.4.4}.

(B.2.7) Vlastníctvo pôdy a práva na zdroje môžu prispieť k udržateľnému využívaniu (*dobře zavedené*) {4.2.2.6}. Dohody o vlastníctve, ktoré podporujú bezpečné práva na využívanie pôdy a zdrojov a obchod, môžu stimulovať zachovanie zdrojov, udržateľné využívanie a rôznorodé živobytie, a to čiastočne preto, že

existuje viac príležitostí na účinnú reguláciu modelov využívania (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.3} a umožňujú dlhodobejšie plánovanie. V regiónoch, v ktorých sa znížila neistota vlastníctva, existujú dôkazy o lepšej potravinovej bezpečnosti a pozitívnych výsledkoch ochrany voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {4.2.2.6}. Nezákonné zaberanie pôdy však porušuje práva pôvodných obyvateľov, znižuje potravinovú bezpečnosť a pozitívne výsledky ochrany voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.2.3}.

(B.2.8) Nespravodlivé rozdelenie nákladov a prínosov z využívania voľne žijúcich druhov často obmedzuje udržateľnosť (*dobře zavedené*) {4.2.2.5}. Pridelovanie užívateľských práv a výhod môže byť ovplyvnené existujúcimi nerovnosťami v rámci komunit a spoločností a medzi nimi a medzi generáciami {4.2.2.6.1}, naprieč úrovňami vlády, medzi jurisdikciami so zdieľanou správou cezhraničných druhov a inými. Tieto nerovnosti môžu byť vyjadrené na mieste využívania voľne žijúcich druhov, ako aj na všetkých úrovniach obchodu, najmä ak sa produkty predávajú mimo komunity (*dobře zavedené*) {4.2.2.7}.

(B.2.9) Pri riadení voľne žijúcich druhov sa zriedkavo zohľadňuje pohlavie, čo vedie k nespravodlivosti v rozdeľovaní nákladov a prínosov z ich využívania. Často dochádza k rodovým nerovnostiam v rozdelení nákladov a prínosov z využívania voľne žijúcich druhov, pričom ženy znášajú viac nákladov a dostávajú menej prínosov z využívania (*dobře zavedené*) {3.3.4.2.2., 4.2.3.6, 6.4.3, 6.4.4}. Mnohé inštitúcie a politiky upravujúce využívanie voľne žijúcich druhov nezohľadňujú pohlavie, čo vedie k tomu, že ženy sú vylúčené z procesov rozhodovania, čo ešte viac zvyšuje bremeno žien a osôb s rôznymi rodovými identitami {4.2.3.6.3, 6.5.4.1}. Tieto nerovnosti často vyplývajú z rozdielov v istote vlastníctva pôdy a prístupu (*dobře zavedené*) {4.2.2.6}. Zabezpečenie účasti žien na rozhodovaní vedie k lepším výsledkom v oblasti riadenia zdrojov, udržateľného živobytia a odolnosti.

(B.2.10) Urbanizácia je dominantným globálnym trendom, ktorý má negatívne alebo nepriame pozitívne vplyvy na udržateľné využívanie (*dobře zavedené*) {4.2.3.3.4}. Posun od vidieckeho k mestskému životnému štýlu môže znížiť využívanie niektorých voľne žijúcich druhov, najmä tých, ktoré sú spojené s obživou, ale tento vplyv sa líši v závislosti od kontextu a ovplyvňuje ďalšie faktory, ako je rozvoj infraštruktúry a kultúrne a ekonomické podmienky (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.3.2, 4.2.3.3.4}. Okrem toho je tento prechod často charakterizovaný rastom prímestských oblastí. V takýchto oblastiach sú hustoty mestské, ale ekonomická infraštruktúra a služby sú stále orientované na vidiek, čo vedie k pretrvávajúcemu dopytu po voľne žijúcich druhoch a k nadmernému a neudržateľnému využívaniu. Podobne urbanizácia a rozvoj súvisia so zvýšeným dopytom po niektorých voľne žijúcich druhoch, ako je mäso z voľne žijúcich druhov a produkty z morských plodov (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.5, 4.2.3.3.4, 4.2.4.3.1}.

(B.2.11) Globálny obchod s voľne žijúcimi druhmi je hlavným hnacím faktorom väčšieho využívania. Ak nebude účinne regulovaný, môže sa stať hnacím faktorom neudržateľného využívania. Globálny obchod s voľne žijúcimi druhmi sa za posledných 40 rokov podstatne rozšíril, pokiaľ ide o objemy, hodnotu a obchodné siete (*dobře zavedené*) {4.2.4.4.1, 4.2.2.2.1}. Globálny obchod s voľne žijúcimi druhmi, živými alebo ich časťami a derivátmi, predstavuje dôležitý zdroj príjmov pre vyvážajúce krajiny, často vyšší príjem pre zberačov a môže diverzifikovať zdroje dodávok, aby sa umožnilo presmerovanie tlaku z druhov, ktoré sa využívajú neudržateľne (*dobře zavedené*) {4.2.2.2.1}. Globálny obchod s voľne žijúcimi druhmi však tiež oddeľuje spotrebu voľne žijúcich druhov od miesta ich pôvodu, zavádza štruktúry a dynamiku, ktoré sa líšia od tých, ktoré riadia miestne obchodné vzťahy a postupy, a môže posunúť stratégie riadenia od kolektívnej akcie k stratégiám založeným na jednotlivcoch (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.4, 4.2.4.4.1}. Bez účinných regulácií fungujúcich v rámci celého dodávateľského reťazca (od miestneho po globálny) globálny obchod s voľne žijúcimi druhmi vo všeobecnosti zvyšuje tlak, čo vedie k neudržateľnému využívaniu a niekedy ku kolapsu voľne žijúcej populácie (napr. obchod so žraločími plutvami) (*dobře zavedené*) {4.2.4.3.1, 4.3.2.2}. Medzinárodný obchod bol tiež uznaný ako dôležitý a rýchlo rastúci zdroj zavlečenia invázných nepôvodných druhov {4.2.1.7}. Udržateľný, legálny a vysledovateľný obchod s voľne žijúcimi druhmi je dôležitý pre spoločensvá závislé od biodiverzity, najmä pre pôvodných obyvateľov a miestne komunity a osoby v zraniteľnej situácii v rozvojových krajinách, a má potenciál prispieť k zvráteniu poklesu biodiverzity (*dobře zavedené*) {4.2.3.3.5, 4.2.4.2.2}.

(B.2.12) Nelegálny zber a obchod s voľne žijúcimi druhmi sa vyskytujú vo všetkých postupoch, ktoré zahŕňajú množstvo druhov a často vedú k neudržateľnému využívaniu (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.4.3.1}. Nelegálny obchod s voľne žijúcimi druhmi sa považuje za tretiu najväčšiu triedu nelegálneho obchodu s odhadovanými ročnými hodnotami od 69 miliárd USD do 199 miliárd USD {4.2.4.4.1}. Objemy a hodnota nelegálneho obchodu s voľne žijúcimi druhmi sú najväčšie v prípade dreva a rýb, ale aj nižšie úrovne nelegálneho obchodu majú výrazný vplyv na udržateľné využívanie vzácnych druhov. Nelegálny obchod sa neriadi tradičnými alebo inštitucionálnymi zárukami a často vedie k zberu, ktorý prekračuje biologické limity udržateľnosti (*dobře zavedené*) {4.2.2.2, 4.2.4.3.1}. Nelegálny obchod sa ďalej spája so sociálnou nespravodlivosťou a zapojením zločineckých sietí a môže viesť k násilným konfliktom (*dobře*

zavedené) {4.2.4.3.1, 4.2.4.3.2}. Na riešenie nezákonného zberu a obchodu je často potrebná medzinárodná spolupráca (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.2}.

(B.2.13) Konflikt, vrátane ozbrojeného konfliktu, môže mať významný a rôznorodý vplyv na udržateľné využívanie. Pôvodní obyvatelia a miestne komunity a iné osoby v zraniteľnej situácii môžu byť vysídlení z území, čím sa prerušia ich vzťahy s cennými druhmi. To môže viesť k neudržateľnému využívaniu v iných oblastiach v dôsledku migrácie a usadzovania vysídlených ľudí (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.8}. Nadmerné využívanie druhov ozbrojenými silami je tiež hlavným problémom v mnohých regiónoch, v ktorých dochádza ku konfliktu (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.8.2}. Narušenie inštitucionálnych štruktúr a procesov (neformálnych a formálnych), ktorými sa riadia voľne žijúce druhy, ako aj narušenie ekonomík, investícií a rozvoja (čo vedie k menšiemu počtu alternatív obživy k využívaniu voľne žijúcich druhov) môže tiež zosilniť tieto vplyvy konfliktu (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.8.3}.

(B.2.14) Kultúra, ktorá zahŕňa jazyk, znalosti, náboženstvo, stravovacie návyky, hodnoty a filozofie, ovplyvňuje interakciu ľudí s voľne žijúcimi druhmi a mieru, do akej sú konkrétne postupy a využitia prijateľné a udržateľné (*dobre zavedené*) {4.2.5}. Kultúra je dynamická a činnosti, ktoré ovplyvňujú kultúru, ako je vzdelávanie a zvyšovanie informovanosti, majú potenciál viesť k zmenám v správaní smerom k udržateľnejšiemu využívaniu voľne žijúcich druhov, ale výsledky sú neisté (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.4}. Využívanie a vzťahy medzi ľuďmi a prírodou sú často sprostredkované a riadené rôznymi zaužívanými pravidlami a normami. Napríklad mnohé náboženské presvedčenia, mýty a tabu týkajúce sa využívania určitých voľne rastúcich rastlín a lovu voľne žijúcich zvierat podporili v niekoľkých prípadoch udržateľné využívanie (napr. posvätné háje), ale bolo tiež zdokumentované, že niektoré presvedčenia uľahčili neudržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*dobre zavedené*) {4.2.5.2.2}.

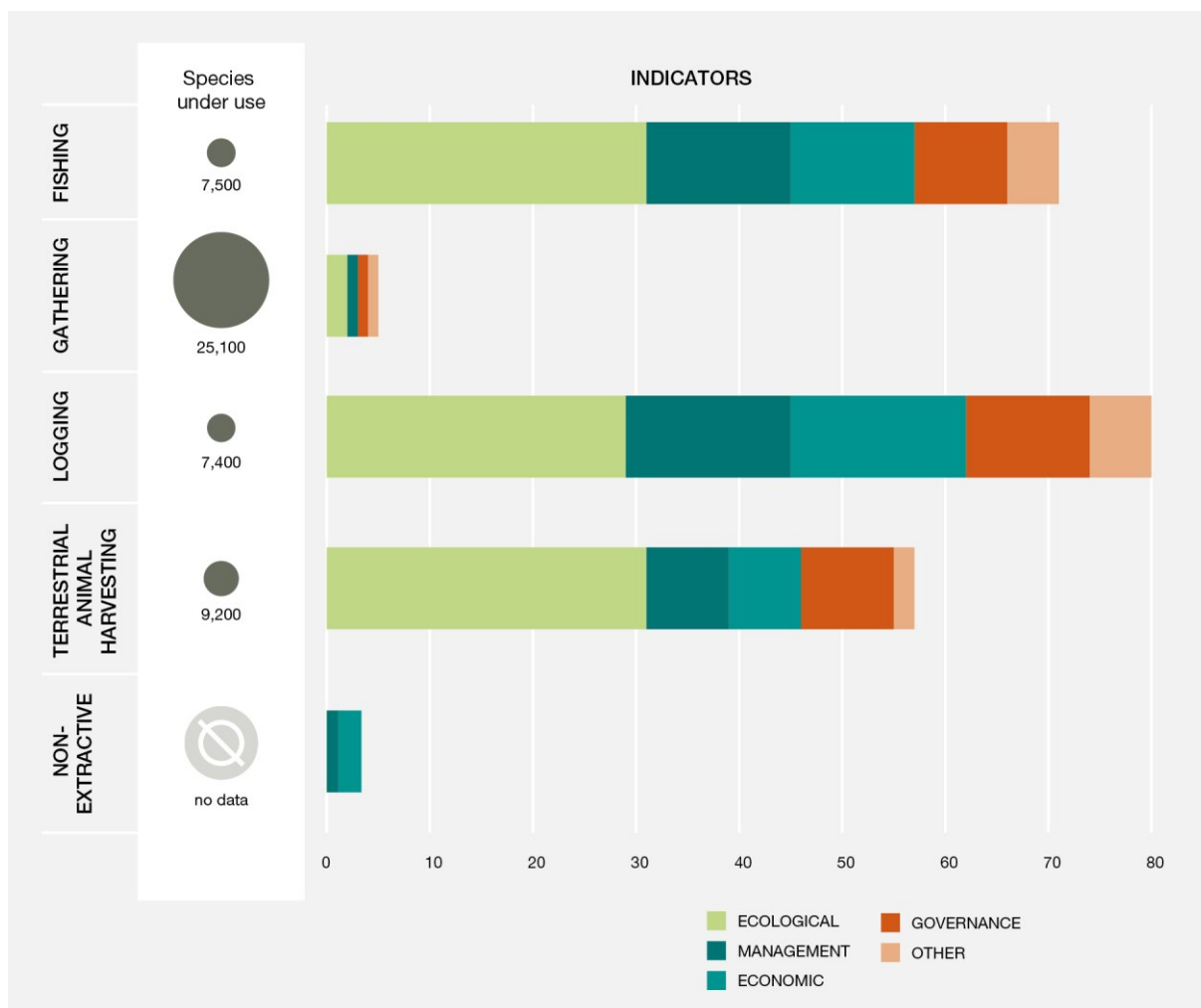
(B.2.15) Vzdelávanie, komunikácia a informovanosť verejnosti sú kľúčovými hnacími faktormi udržateľného využívania, pretože poskytujú znalosti a schopnosti na lepšie rozhodovanie týkajúce sa udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.4}, ale len zriedka sa uprednostňujú ako možnosti politiky (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3.2}. Úsilie v oblasti vzdelávania je účinnejšie, keď podporuje pobyt vonku v prírode, keď rešpektuje kultúru a jazyky pôvodných obyvateľov a miestnych komunit a zahŕňa osoby žijúce v zraniteľných situáciách, najmä starších ľudí, mladých ľudí, ženy a dievčatá (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.5, 4.2.6.4}. Učenie sa v prírode a z prírody, napríklad prostredníctvom občianskej vedy a sociálneho učenia, podporuje zmysel pre zodpovednosť a uvážlivé využívanie a môže zmeniť postoje a správanie prostredníctvom lepších ekologických znalostí (*dobre zavedené*) {3.3.5.2.4, 4.2.6.4, 4.2.6.3.2, 4.2.6.4.5}. Zmeny vo vzdelávacích programoch, ktoré zahŕňajú miestne znalosti, environmentálnu etiku, kultúrnu kompetenciu a intrageneračný a medzigeneračný prenos poznatkov, môžu podporiť udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov a zachovanie biodiverzity (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.4}. Uznatie a začlenenie poznatkov pôvodných obyvateľov a miestnych komunit do systémov vzdelávania by podporilo udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3, 6.4.4.2, 6.6.2}. Vzdelávanie a osвета sú však naďalej nedostatočne využívané ako možnosti politiky a zosúladenie národných vzdelávacích politik s politikami pre udržateľné využívanie môže zlepšiť udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3.2, 6.4.2.1}.

(B.2.16) Veda, výskum a technológie vytvárajú podmienky, ktoré môžu podporiť alebo obmedziť udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov a miestne živobytie založené na ich využívaní, a to napríklad stanovením kvót alebo úrovni zberu (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.2}. Pokroky v oblastiach, ako je sekvenovanie génov a dátové siete, vytvárajú nové spôsoby identifikácie, charakterizácie, riadenia a monitorovania druhov, napríklad poskytovaním lepšieho pochopenia genetickej variability v populáciách druhov a pomáhajú pri identifikácii nezákonne získaných a obchodovaných druhov, ako aj druhov, ktoré môžu byť nesprávne označené alebo uvedené ako ohrozené alebo vzácne. Pokrok v miniaturizácii a technológiách priestorových údajov uľahčuje monitorovanie suchozemských a vodných živočíchov, zatiaľ čo informačné a komunikačné technológie, ako sú smartfóny a aplikácie podporujúce občiansku vedu, umožňujú zhromažďovať veľké objemy údajov, ktoré možno analyzovať novými výpočtovými metódami. Šírenie týchto technológií však zostáva nerovnomerné a môže ešte viac prehĺbiť existujúce nerovnosti v prístupe k voľne žijúcim druhom a trhom pre ne (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.2}. Biotechnológie a priemyselné procesy na nich založené môžu poskytnúť alternatívy pre neudržateľne získavané druhy, čím sa zníži tlak na voľne žijúce populácie, ale môžu negatívne ovplyvniť aj malých producentov a zberačov, ktorí sú od tohto príjmu závislí, čím sa zníži miestna motivácia chrániť ekosystémy, na ktorých sú tieto druhy závislé (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.6.2}.

B.3. Kľúčové prvky udržateľného využívania voľne žijúcich druhov boli identifikované v príslušných medzinárodných a regionálnych normách, dohodách a certifikačných schémach, ale ukazovatele nie sú úplné, najmä pokiaľ ide o sociálne zložky.

(B.3.1) Konceptualizácie udržateľného využívania sa časom vyvíjajú. Vyhlásenia v medzinárodných a regionálnych dohodách však naďalej zachovávajú spoločný dôraz na nespôsobovanie nezvratného poškodenia biodiverzity a na podporu materiálnych a nemateriálnych prínosov biodiverzity k blahu ľudí (*dobre zavedené*) {2.2.2, 2.2.3.7, 2.2.5, 2.2.7}. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov sa preto najlepšie realizuje prostredníctvom súboru špecifických cieľov alebo ukazovateľov v ekologickej a sociálnej oblasti. Tieto ciele a ukazovatele si budú vyžadovať pravidelnú revíziu, pretože znalosti a skúsenosti narastajú a dialóg o verejnej politike napreduje (*dobre zavedené*) {2.3.1, 2.3.4}. V ideálnom prípade ukazovatele vypracujú spoločne všetci aktéri v sociálno-ekologickom systéme (*dobre zavedené*) {1.3.1, 1.5} a všetci aktéri vynaložia dodatočné úsilie s cieľom riešiť existujúce nedostatky v znalostiach (pozri prílohu III).

(B.3.2) Dostupné ukazovatele poskytujú roztrieštený pohľad na využívanie voľne žijúcich druhov v sociálno-ekologických systémoch na celom svete a v rámci každého postupu, čo v mnohých prípadoch bráni úplnému hodnoteniu udržateľnosti postupov a porovnávaniu udržateľnosti medzi postupmi (*dobre zavedené*) {3.2}. Zo stoviek ukazovateľov kodifikovaných v príslušných multilaterálne dohodnutých cieľoch a zámeroch, napríklad v cieľoch udržateľného rozvoja a cieľoch v oblasti biodiverzity z Aiči, sa len malé percento týka konkrétne udržateľného využívania voľne žijúcich druhov (*dobre zavedené*) {3.2.1, 3.2.2}. Okrem toho, hoci existujú všeobecne uznávané ukazovatele udržateľnosti v oblasti rybolovu a ťažby dreva, chýbajú globálne a regionálne rámce ukazovateľov pre zber, postupy bez získavania a odchyt suchozemských zvierat (obrázok SPM.6) (*zavedené, ale neúplné*) {2.3, 3.2.1.2}. Pre všetky postupy existuje niekoľko sociálnych ukazovateľov udržateľného využívania v súboroch globálnych a regionálnych ukazovateľov (*zavedené, ale neúplné*) {2.3}.

Obrázok SPM.6. Voľne žijúce druhy využívané na celom svete v porovnaní s ukazovateľmi udržateľného využívania v praxi. Tento obrázok zobrazuje približný počet využívaných voľne žijúcich druhov, kategorizovaných podľa typu postupu, v porovnaní s počtom široko používaných globálnych ukazovateľov udržateľného využívania voľne žijúcich druhov podľa typu postupu. Skupina odchytu suchozemských zvierat je založená predovšetkým na rozsiahlom súbore regionálnych ukazovateľov

z dôvodu nedostatku globálnych ukazovateľov. Údaje pre túto analýzu sú z kapitoly 2 {2.3.2.2.2} a kapitoly 3 {3.2.1, tabuľka 3.1 a rámček 3.1 v 3.2.2}. Správa o údajoch pre tento obrázok je dostupná na adrese <https://doi.org/10.5281/zenodo.6452576>.

(B.3.3) Mnohé z ekologických, ekonomických a riadiacich ukazovateľov v súboroch globálnych a regionálnych ukazovateľov majú nízku citlivosť alebo špecifickosť pre udržateľnosť jednotlivých postupov, čo si vyžaduje spoľahlivý výklad podstatných kontextových informácií (zavedené, ale neúplné) {2.3.4}. Veľmi málo ukazovateľov zachytáva sociálno-ekologické prepojenia, ktoré sa v súčasnosti celosvetovo uznávajú ako dôležité pre udržateľné využívanie. Monitorovanie zo strany mnohých pôvodných obyvateľov a miestnych komunít sa zameriava na vzájomne prepojené sociálne a ekologické prvky a môže poskytovať informácie o vývoji miestnych a globálnych ukazovateľov, ktoré uznávajú tieto prepojenia na rôznych úrovniach (*dobré zavedené*) {2.3.4}.

C. Kľúčové prvky a podmienky udržateľného využívania voľne žijúcich druhov

Politické nástroje sú najúspešnejšie, keď venujú pozornosť ekologickým a sociálnym kontextom, v ktorých sa uplatňujú, a zodpovedajú im. Mnohé politické nástroje na udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov boli za určitých okolností úspešné, ale za iných zlyhali.

C.1. Politické nástroje sú najúspešnejšie, keď sú prispôsobené sociálnym a ekologickým kontextom využívania voľne žijúcich druhov a podporujú spravodlivosť, práva a rovnosť.

(C.1.1) Konceptualizácie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov ovplyvňujú tvorbu politiky určením ekologických a sociálnych prvkov, ktoré sa zohľadňujú, monitorujú, hodnotia a používajú v politike (rámček SPM.2) (zavedené, ale neúplné) {2.3.2, 2.3.3, 2.3.4, 2.2.10}. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov sa čoraz viac chápe ako neoddeliteľne sociálne a ekologické. Dobrovoľné dohody sa často odvolávajú na oba aspekty. Vnútroštátne rámce a medzinárodné nástroje však naďalej vo veľkej miere zdôrazňujú ekologické aspekty, ako aj niektoré sociálne a ekonomické aspekty a riadiace aspekty, zatiaľ čo kultúrny kontextom sa venuje malá pozornosť (*dobré zavedené*) {2.2.3, 2.2.4, 2.2.8, 2.2.10, 6.4.1.2}. Nepriaznivé účinky týchto koncepcných prehliadnutí zahŕňajú nižšiu účinnosť a nerovnosť (*dobré zavedené*) {2.2.10, 2.3.4}, najmä nedostatočné uznávanie postupov udržateľného využívania pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami a podpora ich vlastníctva a práv prístupu (*dobré zavedené*) {6.4.4.1}.

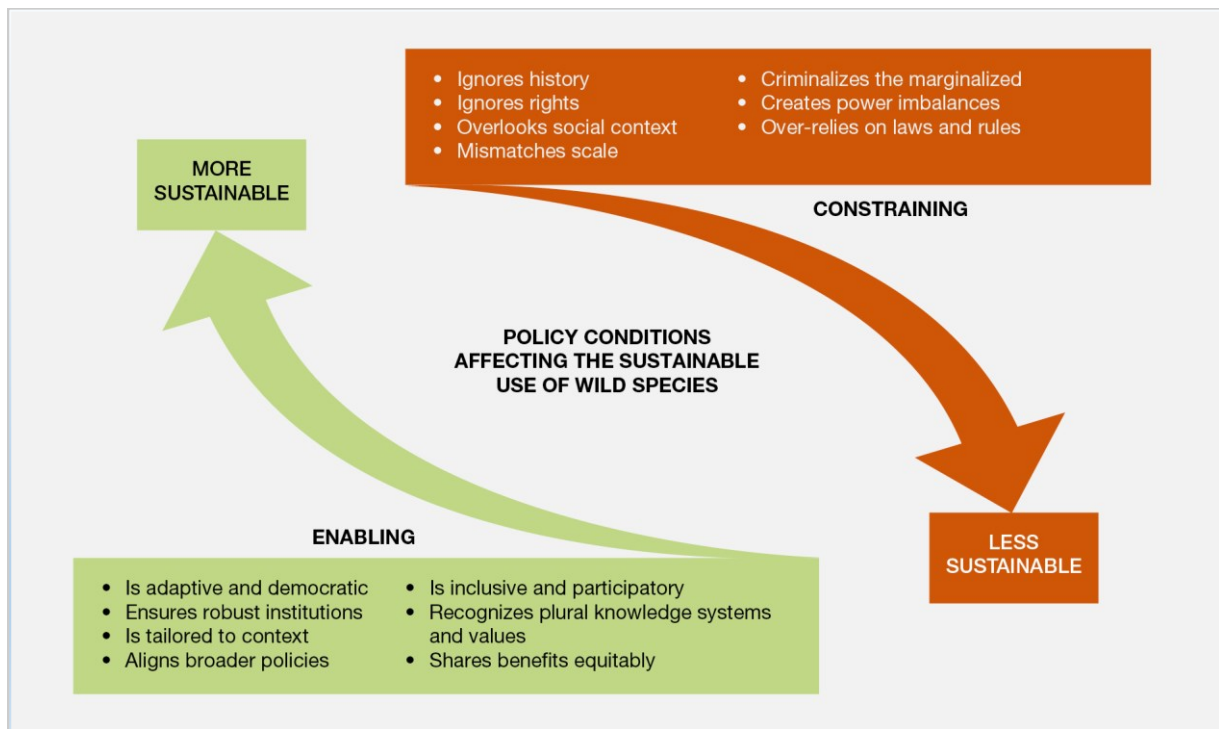
Rámček SPM.2. Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín a Dohovor o biologickej diverzite

Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín bol založený v roku 1973 s cieľom chrániť voľne žijúce druhy pred nadmerným využívaním spojeným s medzinárodným obchodom a zabrániť využívaniu, ktoré je nezlučiteľné s ich prežitím. V apríli 2021 mal dohovor 183 zmluvných strán. V hodnotení sa zistilo, že dohovor je dôležitým nástrojom na podporu globálnej koordinácie predpisov a presadzovania v oblasti medzinárodného obchodu s voľne žijúcimi druhmi, ako aj zriadenia inštitúcií a nástrojov na zabezpečenie udržateľného využívania (*dobré zavedené*) {4.2.2.2}. Výsledkom tohto úsilia je, že 101 krajín má teraz zavedené právne predpisy a inštitúcie na úplnú implementáciu dohovoru a ďalších 43 krajín je schopných ho čiastočne implementovať. Nástroje na hodnotenie, či je obchod škodlivý pre prežitie druhu pri obchodovaní (nazývané zistenia o absencii ohrozenia), boli vyvinuté pre širokú škálu taxónov s rôznou životnou históriou a zraniteľnosťou voči obchodu. V roku 2021 bolo v prílohách k dohovoru uvedených viac ako 38 700 druhov, ktoré zmluvné strany regulovali. Na základe týchto funkčných ukazovateľov je Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín úspešným politickým nástrojom. Napriek tomu na základe trendov pokračujúceho znižovania stavu druhov ovplyvnených medzinárodným obchodom sú tieto druhy naďalej ovplyvňované neudržateľnými úrovňami využívania a nezákonného obchodu (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.2}. Dohovor sa zameriava na reguláciu medzinárodného obchodu, ale ďalšie faktory ovplyvňujúce využívanie voľne žijúcich druhov nespádajú do rozsahu pôsobnosti dohovoru a môžu naďalej viesť k neudržateľnému a/alebo nezákonnému obchodu, a to zo strany ponuky aj dopytu. Tieto problémy ovplyvňujú aj domáci obchod s voľne žijúcimi druhmi, ktorý môže byť významný, a tak môže naďalej dochádzať k znižovaniu stavu druhov napriek obmedzeniam medzinárodného obchodu. Úspešné výsledky pre druhy uvedené v prílohách k dohovoru boli často spojené s doplnkovými opatreniami, ktoré buď znížili dopyt po voľne žijúcich druhoch, dosiahli väčšiu koherenciu medzi domácimi politikami a rozhodnutiami dohovoru, zapojili miestne komunity ovplyvnené rozhodnutiami týkajúcimi sa medzinárodného obchodu alebo obmedzili nelegálny obchod (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.2}. Trvalé výsledky rozhodnutí dohovoru sú pravdepodobnejšie, ak existuje dobrý súlad medzi regulačnými možnosťami dostupnými pre dohovor a špecifickými kontextami, v ktorých sa uplatňujú. Rastie množstvo dôkazov, ktoré môžu podporiť lepšie výsledky pre

druhy a doplniť biologické informácie na poskytnutie informácií pre rozhodnutia, a to aj v oblasti ekonomiky, spotrebiteľského správania, štruktúry legálnych a nezákonných trhov, vplyvov na živobytie a úlohy komunít pri podpore udržateľného využívania a boja proti nelegálnemu obchodu.

Dohovor o biologickej diverzite je medzinárodná zmluva so 196 zmluvnými stranami z apríla 2021, ktorá medzi svojimi tromi cieľmi uvádza udržateľné využívanie biologickej diverzity vrátane osobitného ustanovenia „chrániť a podporovať obvyklé využívanie biologických zdrojov v súlade s tradičnými kultúrnymi postupmi, ktoré sú zlučiteľné s požiadavkami na ochranu alebo udržateľné využívanie“ {2.2.2, 5.9.2}. V roku 2010 sa v dohovore stanovili ciele v oblasti biodiverzity z Aiči s cieľom usmerniť činnosti do roku 2020 vrátane cieľov udržateľného využívania {2.2.2, 3.2}. Očakáva sa, že na pätnástom zasadnutí Konferencie zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite bude prijatý nový globálny rámec pre biodiverzitu po roku 2020 {5.9.1}.

(C.1.2) Politické nástroje bežne zlyhávajú, ak nie sú prispôbené miestnym ekologickým a sociálnym kontextom (obrázok SPM.7) (zavedené, ale neúplné) {1.4, 4.2.2, 6.5.2.3}. K využívaniu voľne žijúcich druhov dochádza v krajinách a morských scenériách s rôznymi ekológiami, kultúrami, politikou a históriou, pričom všetky z nich majú vplyv na výsledky politiky. Politiky a predpisy, ktoré neuznávajú a nezohľadňujú rozmanitosť využití a výhod spojených s postupom, môžu viesť k negatívnym sociálnym a ekologickým výsledkom. Takéto nepriaznivé výsledky sú obzvlášť výrazné v prípadoch, keď existujú rozdiely medzi veľkými komerčnými aktérmi a aktérmi obživy alebo malými aktérmi (*dobré zavedené*) {6.4.3.1}. Podobne sa na druh, postup alebo miesto často vzťahujú viaceré už existujúce politiky a nástroje (*dobré zavedené*) {6.5}. Ak sa ignoruje zaužívané riadenie, nové politiky môžu obmedziť predtým úspešné prístupy k udržateľnému využívaniu. Nové politické nástroje, ktoré nezohľadňujú históriu a súčasné podmienky využívania, môžu tiež zhoršiť už existujúce napätie a vytvoriť konflikt, aj keď sú prítomné iné umožňujúce podmienky (*dobré zavedené*) {6.5.4.2}. Potreba politiky, ktorá je „vhodná na daný účel“, je všeobecne uznávaná, ale nie je úplne presadzovaná (*dobré zavedené*) {6.5.2.1, 6.5.4.2}. Napríklad štandardy cestovného ruchu blízkeho komunity a prírode, ktoré kombinujú právne a regulačné prístupy so sociálnymi a informačnými prístupmi, poskytujú komunitám výhody v oblasti živobytia a zároveň chránia pôvodné a miestne kultúry a prostredia (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.1.3, 6.4.4.5}. Mnohé z neudržateľných vplyvov odvetvia cestovného ruchu by sa dali zmierniť porozumením na základe kontextu, uplatňovaním usmernení o osvedčených postupoch pre pozorovanie, komunikáciou, vzdelávaním a verejnej informovanosti turistov a cestovných kancelárií, spoluprácou so všetkými zainteresovanými stranami a sektorovo špecifickými predpismi (*dobré zavedené*) {3.3 .5.2.3}.

Obrázok SPM.7. Podmienky, ktoré umožňujú (zelené) alebo obmedzujú (červené) politiky udržateľného využívania.

(C.1.3) Spravodlivosť, práva a spravodlivé rozdelenie prínosov sú nevyhnutné na zabezpečenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov (obrázok SPM.7) (*dobré zavedené*) {6.6.3}. Vnímanie

spravodlivosti zo strany ľudí formuje ich ochotu dodržiavať predpisy, ktoré upravujú udržateľné využívanie {6.4.3}. Nespravodlivé rozdelenie prínosov z využívania voľne žijúcich druhov môže obmedziť udržateľnosť podporovaním nadmerného zberu, krátkodobých ziskov v porovnaní s dlhodobou udržateľným riadením, pytliactvom a neudržateľnou ťažbou prírodných zdrojov spoločnosťami (*dobře zavedené*) {3.3, 4.2.2.5}. Malí producenti, ktorým chýba politická alebo ekonomická moc, môžu ľahko utrieť straty, ak sa opatrenia navrhnu tak, aby primárne podporovali záujmy zvýhodnených (rámček SPM.3) (*dobře zavedené*) {6.5.2}. Na rozdiel od toho, zabezpečené práva na prístup k zdrojom spoločného vlastníctva voľne žijúcich druhov a ich využívanie spolu so sociálnym kapitálom, účasť na mechanizmoch riadenia a zodpovednosť pozitívne ovplyvňujú udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {4.2.3.2, 6.4.4, 6.5.1}. Spravodlivé rozdelenie prínosov z udržateľného využívania voľne žijúcich druhov je stanoveným cieľom mnohých radiacích a inštitucionálnych rámcov, ale ich implementácia je často neúplná (*dobře zavedené*) {2.2.6, 6.5.2.1, 6.6.3}. Na dosiahnutie týchto cieľov a zabezpečenie zosúladenia politik udržateľného využívania je potrebné ďalšie úsilie {4.2.2, 6.4.1.1, 6.4.3.1}.

Rámček SPM.3. Rozdelenie prínosov z vlny vikune

Vikuňa (*Vicugna vicugna*) je jedným zo vzácnych úspešných príbehov medzinárodnej ochrany s významnými sociálnymi výsledkami, aj keď stále obmedzenými ekonomickými výsledkami. Táto lama má jednu z najhodnotnejších a najcennejších živočíšnych vln na medzinárodnom trhu. Luxusné odevy vyrobené z vlny vikune sa predávajú v najexkluzívnejších módných domoch po celom svete. Vlnu vikune produkujú najmä komunity pôvodných obyvateľov s extrémne nízkymi príjmami z Ánd, ktoré „znášajú náklady“ na ochranu vikune tým, že umožňujú vikuni pásť sa na spoločnej alebo súkromnej pôde. Výroba vlny sa tiež spolieha na značné investície, ktoré znášajú predovšetkým štátne inštitúcie a miestne komunity. Pre vzdialenú andskú komunitu je však takmer nemožné rokovať s medzinárodnou textilnou spoločnosťou alebo veľkou obchodnou spoločnosťou za rovnakých podmienok alebo priamo umiestniť svoj produkt na medzinárodný trh. V dôsledku toho väčšinu prínosov globálneho obchodu s vlnou vikune využívajú obchodníci a medzinárodné textilné spoločnosti. Obmedzené ekonomické výnosy odrádzajú komunitu od účasti. Snahy o zvýšenie prínosov chudobných vidieckych komunít sa zameriavajú na explicitné odstraňovanie asymetrií v prístupe, posilňovanie združení výrobcov a poskytovanie pridanej hodnoty na miestnej úrovni (*dobře zavedené*) {4.2.3.5}.

Rozdelenie prínosov zo zberu vlny vikune v Sajame v Bolívií (Bolívijskom mnohonárodnom štáte).

(C.1.4) Účinnosť trhových stimulov, ako je certifikácia a označovanie, je zmiešaná a väčšinou obmedzená na trhy s vysokou hodnotou (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3.1}. Systémy certifikácie a označovania fungujú na základe predpokladu, že poskytovanie informácií spotrebiteľom povedie k posunu na trhu v prospech udržateľných produktov, a tým stimuluje a odmení udržateľné postupy výrobcov prostredníctvom cenových prémie a zvýšeného podielu na trhu (*dobře zavedené*) {6.4.3.1, 6.5.1.2}. Ak je certifikácia a označovanie starostlivo navrhnuté a implementované, vo všeobecnosti môže podporovať

ekologickú, ekonomickú a v menšej miere sociálnu udržateľnosť, ale prínosy boli z veľkej časti pre veľké prevádzky a na miestach s vysokým trhovým dopytom (zavedené, ale neúplné) {6.4.3.1, 6.5.1.3}. Certifikácia a označovanie sú široko používané pri veľkoobjemovom komerčnom rybolove, ťažbe dreva a rekreačných postupov bez získavania. V prípade rybolovu a ťažby dreva boli certifikácia a označovanie často úspešné pri zabezpečovaní a zvyšovaní podielu na trhu, nie je však jasné, ako často certifikácia podporuje prechod z neutržateľných postupov na udržateľné postupy (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3.1}. Certifikácia môže viesť aj k špecializácii na niekoľko hodnotových reťazcov. Okrem toho trhové stimuly vo všeobecnosti neprinesli cenové prémie pre výrobcov (*dobré zavedené*) {6.4.3.1}. Pomerne vysoké náklady na získanie certifikácie, uspokojovanie priebežných požiadaviek na podávanie správ a realizovanie trhových výhod často stavajú certifikáciu mimo dosahu malých výrobcov, vrátane pôvodných obyvateľov a miestnych komunít (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3.1, 6.5.2}. Životaschopnosť trhových stimulov, ako je certifikácia a označovanie, závisí aj od vhodného návrhu v súlade s medzinárodnými obchodnými predpismi (*zavedené, ale neúplné*) {6.4.3.1}.

C.2. Politické nástroje sú účinnejšie, ak ich podporujú spoľahlivé a prispôsobivé inštitúcie a sú zosúladené naprieč sektormi a úrovňami. Inkluzívne a participatívne mechanizmy zvyšujú schopnosť adaptácie politických nástrojov.

(C.2.1) Spoľahlivé systémy riadenia bývajú prispôsobivé zmenám v sociálnych a ekologických podmienkach a zahŕňajú participatívne mechanizmy (*dobré zavedené*) {6.6.1}. Sociálne a ekologické podmienky, za ktorých dochádza k využívaniu voľne žijúcich druhov, sú vždy dynamické. V dôsledku toho sú politické nástroje a nástroje riadenia najúčinnejšie, keď riešia príčiny neutržateľného využívania a prispôbujú sa meniacim sa okolnostiam (*dobré zavedené*) {6.5.2}. Procesy prispôsobenia sú posilnené kolaboratívnym učením a riadením. Úspešné spoločné vzdelávanie sa vyznačuje komplexným, nepretržitým, opakovaným a transparentným zapájaním kľúčových aktérov vrátane riadiacich inštitúcií a tých, ktorí žijú v teréne a blahobyt závisí od voľne žijúcich druhov (rámček SPM.4) (*dobré zavedené*) {6.5}. Dohody o kolaboratívnom riadení, ktoré zmysluplne zapájajú týchto kľúčových aktérov, ako sú biosférické rezervácie určené Organizáciou Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru, môžu zabezpečiť spravodlivosť politických rozhodnutí o udržateľnom využívaní (*dobré zavedené*) {4.2.2.2, 4.2.2.3, 6.5}. Takéto participatívne mechanizmy sú účinnejšie, keď sa implementujú prostredníctvom inkluzívnych procesov, ktoré integrujú zvykové a zákonné práva, zahŕňajú účasť pôvodných obyvateľov a miestnych komunít na tvorbe politiky, uznávajú rodové rozdiely v znalostiach a postupoch využívania voľne žijúcich druhov a zahŕňajú podrobné sledovanie prostredníctvom monitorovania (rámček SPM.4) (*dobré zavedené*) {6.5.2.2}. Nástroje ochrany, ako sú chránené oblasti alebo iné účinné ochranné opatrenia, môžu tiež prispieť k udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov (*dobré zavedené*) {6.5.1.1}. Na zabezpečenie účinnosti chránených území by však tieto územia mali zahŕňať pôvodných obyvateľov a miestne komunity a iné zainteresované osoby, vyhýbať sa vysídľovaniu pôvodných obyvateľov, miestnych komunít a závislých živobytí, mali by byť začlenené do väčších plánovacích procesov a mali by mať úplnú stratégiu realizácie (*dobré zavedené*) {4.2.2.2, 4.2.2.3, 4.2.3.2.2, 6.5, 6.5.1.1}.

Rámček SPM.4. Prechod od neutržateľného rybolovu k udržateľnému rybolovu na miestnej a rozsiahlej úrovni

Miestna úroveň

Pirarucú patrí medzi najväčšie sladkovodné ryby v Amazónii a zohráva dôležitú úlohu v amazonskej ekonomike a kultúre už od 16. storočia. Pokiaľ ide o mnohé druhy rybolovu na celom svete, k zavedeniu moderných technológií došlo v druhej polovici 20. storočia, čo rýchlo vyvolalo nekontrolované zvýšenie tlaku rybolovu a viedlo k nadmernému výlovu populácií pirarucú vo väčšine častí Amazónie. Oficiálne ochranné opatrenia boli prvýkrát zavedené v 80. rokoch 20. storočia brazílskymi vládnymi agentúrami, ale mali malý efekt z dôvodu nedostatočnej kapacity miestnych orgánov na presadzovanie práva. V roku 1998 bolo zavedené komunitné riadenie v malých riečnych komunitách v rezervácii Mamirauá (Brazília). Prijatý systém riadenia bol založený na miestnom riadiacom výbore s kapacitou schvaľovať a presadzovať pravidlá, vykonávať a dohliadať na činnosť a spravodlivo rozdeľovať získané prínosy. Rybári poskytovali svoje tradičné znalosti a boli zodpovední nielen za ochranu rybárskych revírov, ale aj za predloženie ročného plánu riadenia orgánom štátnej správy. Uskutočnili sa aj miestne vedecké projekty o biológii tohto druhu, ako aj o technických, sociálnych a ekonomických aspektoch rybolovu. Výsledky týchto priebežných prieskumov a hodnotení umožňujú zlepšenie technických usmernení v skutočne prispôsobivom prístupe riadenia. V súčasnosti sa komunitné riadenie ryby pirarucú vykonáva v stovke malých miestnych komunít v brazílskej Amazónii a v ďalších amazonských krajinách. Po dvoch desaťročiach riadenia rybolovu pirarucú sa ukázalo, že zachovanie druhu možno zosúladiť s jeho udržateľným využívaním, čím sa

vytvárajú pozitívne sociálne, ekonomické a ekologické výsledky (*dobre zavedené*) {6.5.1.1}.

Rozsiahla úroveň

Tuniak modroplutvý sa udržateľne využíva už dve tisícročia tradičným rybolovom, ale vzostup trhu so sashimi v 80. rokoch 20. storočia vyvolal nový a silný dopyt, ktorý prudko zvýšil hodnotu tejto ryby a viedol k nekontrolovanej medzinárodnej nadmernej kapacite rybárskej flotily a nadmernému využívaniu v 90. rokoch 20. storočia a na začiatku 21. storočia, vrátane vážneho problému nezákonného úlovku. Zlyhanie riadenia tuniaka modroplutvého v tom čase bolo čiastočne spôsobené multilaterálnou povahou Medzinárodnej komisie na ochranu atlantických tuniakov. Vedecký orgán komisie upozornil riadiaci orgán na kritický stav populácií tuniaka modroplutvého v 90. rokoch 20. storočia, ale vedecké odporúčania mali malú váhu proti lobistickým skupinám v oblasti rybolovu a národným záujmom, ktoré mali najväčší vplyv na zachovanie vysokých kvót. Na začiatku 21. storočia sa však environmentálne mimovládne organizácie stali silnejšími a efektívnejšie využívali komunikačné nástroje, aby upozornili verejnosť na zlý stav populácie tuniaka modroplutvého. Po zmene verejnej mienky začal riadiaci orgán komisie venovať väčšiu pozornosť vedeckému odporúčaniam a v roku 2007 zaviedol prvý plán obnovy, ktorý sa v nasledujúcich rokoch posilnil. Konečný plán obnovy tuniaka modroplutvého zahŕňal skrátenie dĺžky rybárskej sezóny pre hlavné flotily, zvýšenie minimálnej veľkosti úlovku, nové nástroje na monitorovanie a kontrolu rybolovných činností a výrazné zníženie rybolovnej kapacity a ročných kvót. V dôsledku tohto plánu sa populácia tuniaka modroplutvého obnovila a teraz sa využíva v rámci biologicky udržateľných úrovní (*dobre zavedené*) {6.5.3.3}.

Lov tuniaka modroplutvého pomocou vakových sietí.

(C.2.2) Zosúladenie a koordinácia politík naprieč sektormi a úrovňami riadenia môže vytvoriť priaznivé podmienky pre udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*dobre zavedené*) {6.5.1.2, 6.5.2.2}. Politiky prijaté na riadenie rôznych sektorov, okrem iného vrátane poľnohospodárstva, energetiky a dopravy, často ovplyvňujú aj využívanie voľne žijúcich druhov. Vzájomné pôsobenie takýchto politík môže podporiť alebo obmedziť udržateľné využívanie. Napríklad sektorové politiky navrhnuté na podporu národných ekonomík a územných väzieb môžu zintenzívniť využívanie voľne žijúcich druhov, vytlačiť miestne využitie a zhoršiť chudobu (*dobre zavedené*) {4.2.3.5}. Okrem toho sa zákony často vytvárajú postupne a v dôsledku toho môžu chýbať koherentné ciele a stratégie (*dobre zavedené*) {6.5.3}. Ak sú strategické kombinácie politík dobre navrhnuté, môžu súčasne zmierniť viaceré hnacie faktory neudržateľného využívania a vytvoriť podporné prostredie pre udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*dobre zavedené*) {6.5.3, 6.6.4}. Podobne politiky, ktoré sú zosúladené na medzinárodnej, národnej, regionálnej, subnárodnej a miestnej úrovni, sú účinnejšie pri podpore udržateľného využívania voľne žijúcich druhov s nižšími negatívnymi a nezamýšľanými dôsledkami. Keď sa pozornosť venuje koordinovaným interakciám medzi prístupmi, aktérmi a úrovňami, výsledky sú účinnejšie (*dobre zavedené*) {6.5}.

(C.2.3) Politiky, ktoré podporujú zaistenie vlastníckych práv a spravodlivého prístupu k pôde, rybolovu a lesom, ako aj zmiernenie chudoby, vytvárajú vhodné podmienky pre udržateľné využívanie

voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.4.4.1}. Keď sú národné sektorové politiky zosúladené s cieľovými politikami na podporu miestneho vlastníctva pôdy, rybolovu a lesov, výsledná synergia vytvára priaznivé podmienky pre udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov. Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov môže byť posilnené aj dobre navrhnutými holistickými prístupmi, ktoré riešia chudobu a životné prostredie pri navrhovaní politiky a uznávajú, že chudoba je viacrozmerným hnacím faktorom (*dobře zavedené*) {4.2.3.4}. Napríklad politiky, ktoré zmierňujú chudobu, môžu tiež posilniť miestne zvykové inštitúcie, ktoré zasa podporujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.5.1} (pozri aj B.2.5).

(C.2.4) Posilnenie zvykových inštitúcií a pravidiel často prispieva k udržateľnému využívaniu voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.4.4.2}. Pozornosť na zvykové inštitúcie a pravidlá, ktorými sa riadi využívanie voľne žijúcich druhov, môže znížiť konflikty a zvýšiť účinnosť politiky (*dobře zavedené*) {6.5}. Zvykové prístupy môžu znížiť transakčné náklady na monitorovanie a presadzovanie v porovnaní s formálnymi systémami riadenia. Napríklad tabu obmedzujú využívanie jednotlivých druhov. Takéto zvykové prístupy môžu podporiť ekologický a ekonomický aspekt udržateľnosti a sú obzvlášť účinné pri podpore jej sociálnych aspektov. Historické a kultúrne systémy, ako napríklad tabu, sa však zriedkavo začleňujú do politik riadenia využívania voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.4.4.3}.

C.3. Efektívne monitorovanie sociálnych, ekonomických a ekologických výsledkov podporuje lepšie rozhodovanie. Vedecké dôkazy sú často obmedzené a znalosti pôvodných obyvateľov a miestnych komunít sú nedostatočne využívané a podceňované.

(C.3.1) Monitorovanie ekologických, sociálnych a ekonomických aspektov využívania voľne žijúcich druhov je rozhodujúce pre udržateľné využívanie (*dobře zavedené*) {3.2.4, 3.3.3.3.4}. Chýbajúce priebežné monitorovanie populačnej dynamiky môže spôsobiť, že najprispôbivejšie predpisy budú nedostatočné na zabránenie úbytku druhov (*dobře zavedené*) {4.2.2.2.3}. Ak systémy riadenia získavajú informácie z monitorovania zdravia a využívania druhov, spravodlivej účasti osôb závislých od voľne žijúcich druhov (najmä pokiaľ ide o potravu) a začlenenia silných mechanizmov na riešenie sporov, existujú dôkazy o udržateľnom využívaní (*dobře zavedené*) {4.2.2.2}. Vedecké monitorovanie je obmedzené alebo chýba pri mnohých postupov so získavaním a bez neho (*dobře zavedené*) {3.3.1, 3.3.3, 3.3.5} a identifikuje sa ako kritický nedostatok v znalostiach pre udržateľné využívanie {3.5}. Mnoho pôvodných obyvateľov a miestnych komunít má dobre vyvinuté monitorovacie postupy, ktoré prispievajú k udržateľnému využívaniu prostredníctvom uvážlivého využívania a adaptívneho a inovatívneho vzdelávania (*dobře zavedené*) {4.2.2.2, 4.2.2.4}. Medzi príklady tradičných meraní pozorovaním patrí množstvo chrbtového tuku karibu pozorované lovcami alebo meniac sa chuť rýb. V niektorých komunitách sa znalosti o trendoch a dynamike druhov odovzdávali z generácie na generáciu, výsledkom čoho sú znalosti, ktoré presahujú časové rámce väčšiny vedeckých štúdií. Čoraz spoľahlivejšie siete pôvodných obyvateľov a miestnych komunít, ktoré sa venujú monitorovaniu pomocou hybridu tradičných a vedeckých metód, poskytujú dôležité informácie o stave voľne žijúcich druhov a ich využití (*dobře zavedené*) {2.3.3, 3.4, 4.2}.

(C.3.2) Politické nástroje sú účinnejšie, ak zahŕňajú pluralitné znalostné systémy (*dobře zavedené*) {1.1.2, 1.4, 2.2.6, 2.2.8, 6.6.2}. Spojenie znalostí vedcov a pôvodných obyvateľov a miestnych komunít zlepšuje rozhodovanie (*dobře zavedené*) {2.2.3, 3.4, 4.2}. Spoločná tvorba znalostí pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami a vedcami môže vytvoriť spoľahlivé informácie o sociálnych a ekologických podmienkach a zlepšiť rozhodovanie (*dobře zavedené*) {1.1.2, 1.4, 2.2.6, 2.2.8, 4.2.2.2, 6.5.1.1, 6.5.1.2}. Hoci existuje globálne uznanie dôležitosti znalostí pôvodných obyvateľov a miestnych komunít v udržateľnom riadení voľne žijúcich druhov, národné politické iniciatívy často nezapájajú pôvodných obyvateľov a miestne komunity do rozhodovania. Začlenenie pôvodných obyvateľov a miestnych komunít do vývoja a realizácie politik pre udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov si vyžaduje trvalý záväzok a uznanie znalostí pôvodných obyvateľov a miestnych komunít aj vedy za smerodajné, čo môže byť vzájomne prospešné. Je tiež dôležité, aby zapojenie pôvodných obyvateľov a miestnych komunít zabezpečovalo slobodný, predchádzajúci a informovaný súhlas a dodržiavalo medzinárodné protokoly o prístupe a spoločnom zdieľaní prínosov, napríklad na základe Nagojského protokolu o prístupe ku genetickým zdrojom a spravodlivom a rovnocennom spoločnom využívaní prínosov vyplývajúcich z ich používania k Dohovoru o biologickej diverzite (*dobře zavedené*) {1.1.2, 1.4, 2.2.6, 6.4.4.2, 6.5.3.3}. Právne a regulačné nástroje sú účinnejšie, keď zohľadňujú znalosti pôvodných obyvateľov a miestnych komunít a vedu (*dobře zavedené*) {6.5.3.3}.

D. Cesty a mechanizmy na podporu udržateľného využívania a zlepšenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov v dynamickej budúcnosti

Existuje naliehavá potreba realizovať a rozšíriť politické nástroje, ktoré fungujú, a zároveň uznať potrebu prispôsobivého riadenia a transformačných zmien na riešenie súčasných a budúcich tlakov a výziev. Scenáre poukazujú na budúcnosť, v ktorej bude udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov čoraz zraniteľnejšia voči tlakom spojeným so zmenou klímy, technologickým pokrokom a rastúcou spotrebou.

D.1. Udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov bude v budúcnosti pravdepodobne čeliť výzvam v dôsledku zmeny klímy, rastúceho dopytu a technologického pokroku. Riešenie a splnenie týchto výziev si bude vyžadovať transformačné zmeny.

(D.1.1) Podľa väčšiny scenárov a modelov sa očakáva, že zmena klímy povedie k viacerým zmenám, ako je zmena rozloženia voľne žijúcich druhov a dynamiky populácií, zvyšujúca sa frekvencia extrémnych udalostí a zmeny kolobehov živín, ako aj ekologické zmeny, ktoré budú mať vplyv na voľne žijúce druhy a ich využívanie vo všetkých postupoch prostredníctvom viacerých vplyvov. Existuje však neistota v súvislosti s budúcimi trajektóriami. Zmena klímy môže ďalej zhoršiť sociálne a ekonomické zraniteľné miesta a nerovnosti (*dobře zavedené*) {5.2.1.2, 5.2.1.5, 5.4}. Zmena klímy má dôsledky na všetky postupy so získavaním aj bez neho vrátane vplyvov na dynamiku populácií cieľových voľne žijúcich druhov a ekosystémy, v ktorých žijú (*dobře zavedené*) {5.4}. Napríklad prognózy zmeny klímy v scenároch s vysokými emisiami do roku 2100 od Medzivládneho panelu pre zmenu klímy ukazujú pokles globalnej biomasy oceánov; predpokladá sa, že celosvetový úlovok sa potenciálne zníži vo všetkých systémoch a výraznejšie v tropických systémoch, zatiaľ čo presun morských druhov smerom k pólom by mohol vytvoriť nové príležitosti v oceánoch v strednej až vysokej zemepisnej šírke (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.2.2, 5.4.2.5, 5.4.2.8}.

(D.1.2) Pri mnohých postupoch je dopyt spojený s demografickými trendmi a modelmi spotreby. Rastúce populácie ľudí a spotreba budú mať za následok väčší tlak na voľne žijúce druhy (*dobře zavedené*) {5.4.3.1, 5.4.4.4, 5.4.6.8, 5.9.4}. Očakáva sa napríklad, že celosvetový dopyt po rybách sa do polovice storočia takmer zdvojnásobí a bude rásť vo všetkých regiónoch sveta, zatiaľ čo dopyt po zberaných voľne rastúcich rastlinách, riasach a hubách sa zvýši na miestnej úrovni, kde sa konzumuje väčšina produktov, ako aj na medzinárodných trhoch (*dobře zavedené*) {5.4.2.2, 5.4.2.8, 5.4.3.4}. Očakáva sa nárast dopytu po bioenergii na báze dreva, pričom súčasne dochádza k pokračujúcemu znižovaniu celosvetového lesného porastu v dôsledku vyššej ťažby dreva a úmrtnosti v dôsledku zmeny klímy. Lesné plantáže môžu uspokojiť časť rastúceho dopytu, ale je pravdepodobné, že dôjde ku kompromisom medzi obhospodarovaním prirodzených lesov na uspokojenie dopytu po dreve a zachovaním biodiverzity (*dobře zavedené*) {5.4.5.1}. Postupy bez získavania druhov vrátane cestovného ruchu blízkeho prírode budú tiež pravdepodobne rásť a potenciálne vytvárať negatívne environmentálne trendy vyplývajúce napríklad z narastajúceho množstva odpadu. Prognózy zvyšujúceho sa rastu cestovného ruchu naznačujú, že na zmiernenie týchto negatívnych vplyvov bude potrebné ďalšie značné úsilie (*dobře zavedené*) {5.4.6}.

(D.1.3) Technologický pokrok bude mať negatívny aj pozitívny vplyv na budúce využívanie voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {5.4.2.3, 5.4.3.3, 5.4.4.3, 5.4.5.3}. Technologický pokrok pravdepodobne zefektívni mnohé postupy získavania, ako napríklad schopnosť rýchlejšie a intenzívnejšie využívať zdroje. To však môže mať potenciálne negatívne dôsledky (*dobře zavedené*) {5.4.2.3, 5.4.5.3}. Zároveň je pravdepodobné, že technologický pokrok zlepši monitorovanie, dohľad a presadzovanie (*dobře zavedené*) {5.4.2.3, 5.5.4.8}. Pokrok v informačných a komunikačných technológiách má potenciál výrazne zmeniť pozorovanie voľne žijúcich druhov prostredníctvom lepšieho virtuálneho pozorovania voľne žijúcich živočíchov (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.6.3}. Podľa scenárov pre konkrétnu oblasť by technologické inovácie mohli podporiť udržateľné využívanie prírodných lesov viacerými cestami. Zavedenie technológií na udržateľný pokrok v intenzifikácii poľnohospodárstva, najmä v obrábaných oblastiach produkčných krajín, by mohlo ušetriť pôdu na ochranu lesov v závislosti od typu zavedeného riadenia a prekonanie negatívnych vplyvov (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.5.3}. Technológie vo výrobe dreva môžu zlepšiť efektívnosť využívania dreva na stavebné materiály a výrobu energie (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.5.3}. Technologické inovácie, ktoré zvyšujú efektívnosť a znižujú množstvo odpadu, môžu pomôcť udržateľnému využívaniu voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {5.4.5.3}. Pomôcť môže aj zohľadnenie obvyklého využívania a vlastníctva pôdy, práv na prístup a zdroje v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.5.3, 5.4.5.8, 5.8}.

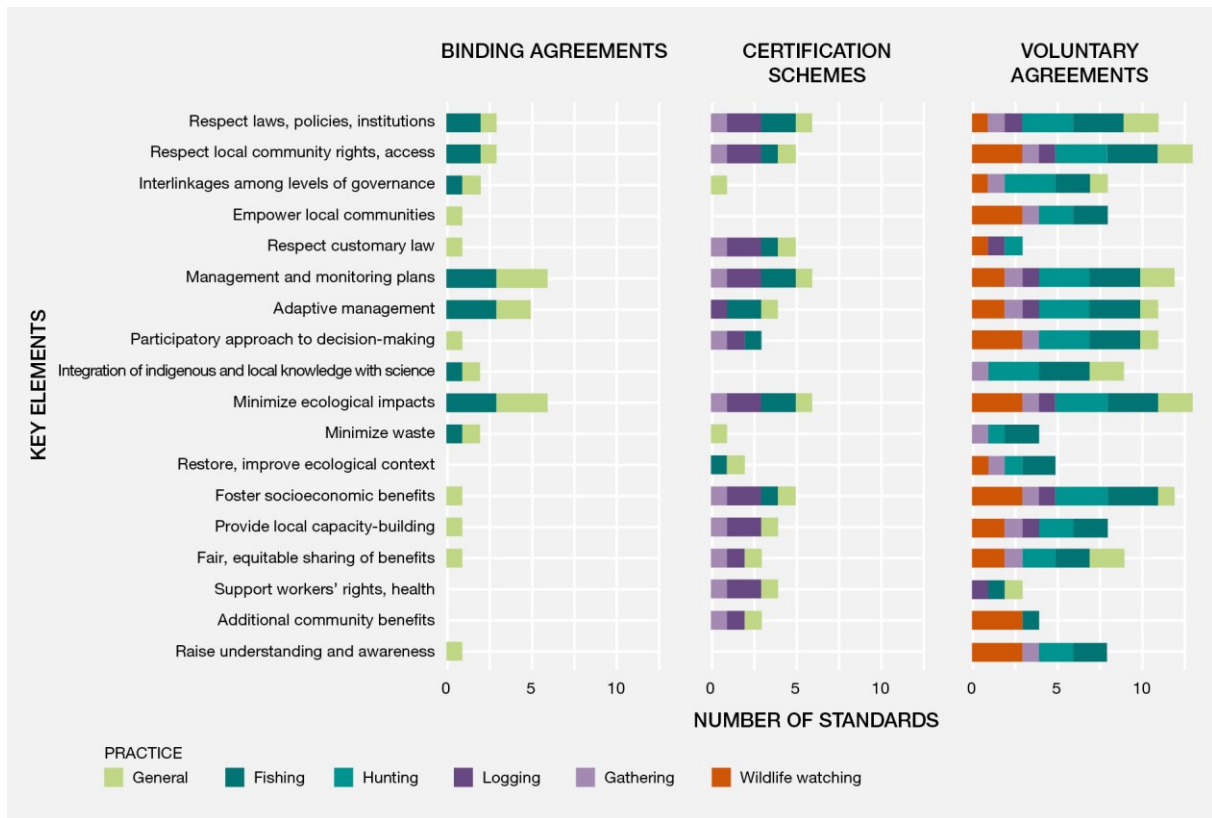
(D.1.4) Scenárov predpovedajúcich budúce využívanie voľne žijúcich druhov je málo (*dobře zavedené*) {5.3}, ale naznačujú, že sú potrebné transformačné zmeny na zabezpečenie udržateľného využívania a na zvýšenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {5.8}. Vo väčšine scenárov majú transformačné zmeny, ktoré umožňujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov v budúcich podmienkach, spoločné vlastnosti. Medzi tieto vlastnosti patrí zosúladená činnosť v oblasti bodov pákového efektu, integrácia systémov pluralitných hodnôt, spravodlivé rozdelenie nákladov a prínosov,

zmeny sociálnych hodnôt, kultúrnych noriem a preferencií a efektívne inštitúcie a systémy riadenia (*zavedené, ale neúplné*) {5.8}. Ambiciózne ciele sú nevyhnutné, ale nestačia na podnietenie transformačnej zmeny. Premena cieľov na vysokej úrovni do zmysluplných a inkluzívnych opatrení na viacerých úrovniach si bude vyžadovať koordináciu medzi multilaterálnymi inštitúciami, viacerými zložkami vlády, obchodom a občianskou spoločnosťou (*dobře zavedené*) {5.9.2}.

Scenáre identifikujú opatrenia, ktoré budú potrebné na zabezpečenie budúcej udržateľnosti každého postupu. V prípade rybolovu väčšina scenárov naznačuje, že budúce udržateľné využívanie si môže vyžadovať nápravu súčasnej neefektívnosti, zníženie nezákonného, nenahláseného a neregulovaného rybolovu a potláčanie škodlivých finančných dotácií, ktoré prispievajú k nadmernej kapacite a nadmernému rybolovu v morských systémoch (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.2.4}, podporu maloobjemového rybolovu, prispôsobovanie sa zmenám v produktivite oceánov v dôsledku zmeny klímy a proaktívne vytváranie účinných cezhraničných inštitúcií (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.2.8}. Udržateľná ťažba dreva môže byť podporená riadením a certifikáciou lesov na viacnásobné využitie, technologickými inováciami na zníženie odpadu pri výrobe výrobkov z dreva a ekonomickými a politickými iniciatívami, ktoré uznávajú práva pôvodných obyvateľov a miestnych komunit, vrátane vlastníctva pôdy (*dobře zavedené*) {5.4.5.3, 5.4.5.6, 5.4.5.8}. Rozvoj a zlepšenie postupov udržateľného obhospodarovania lesov by zároveň poskytli nástroje na podporu udržateľných ekonomických činností a produktov založených na voľne žijúcich druhoch, čím by sa znížil tlak na lesné zdroje (*zavedené, ale neúplné*) {3.3.4.5.1, 4.2.3.3.3, 5.4.5.4}. Mäso z voľne žijúcich živočíchov je hlavným cieľom odchyty suchozemských zvierat. Predpokladaný budúci dopyt po mäse z voľne žijúcich živočíchov vykazuje odlišné regionálne trendy, pričom v niektorých oblastiach sa zvyšuje a v iných klesá v dôsledku meniacich sa kultúrnych noriem, sociálnej prijateľnosti a preferencií. V niektorých regiónoch by mohla byť realizovateľná väčšia regulácia alebo zákaz obchodu s mäsom z voľne žijúcich živočíchov, zatiaľ čo podobné nariadenia by viedli k potravinovej neistote v iných regiónoch (*zavedené, ale neúplné*) {5.4.4.4}.

D.2. Na riešenie súčasných a predpokladaných budúcich tlakov budú potrebné koordinované zásahy na realizáciu a rozšírenie politických opatrení, ktoré preukázateľne podporujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov.

(D.2.1) Identifikovali sa kľúčové prvky (súbory politických opatrení), ktoré podporujú udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (pozri oddiel C, obrázok SPM.8). S výnimkou rybolovu sú však tieto kľúčové prvky nedostatočne začlenené do záväzných dohôd, čo obmedzuje pokrok smerom k ich vykonávaniu (tabuľka SPM.1) (*zavedené, ale neúplné*) {2.2.6, 2.2.7}. Ukázalo sa, že nasledujúcich sedem kľúčových prvkov zvyšuje udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov (tabuľka SPM.1): inkluzívne a participatívne rozhodovanie, zahrnutie viacerých foriem znalostí a uznávania práv, spravodlivé rozdelenie nákladov a prínosov, politiky prispôbované miestnym sociálnym a ekologickým kontextom, monitorovanie sociálnych a ekologických podmienok a postupov, koordinované a zosúladené politiky a spoľahlivé zvykové a štatutárne inštitúcie (*dobře zavedené*) {6.6}. Začlenenie týchto kľúčových prvkov do záväzných dohôd, dobrovoľných dohôd a systémov certifikácie sa medzi postupmi výrazne líši. Záväzné dohody o rybolove vykazujú najsilnejšie začlenenie týchto siedmich kľúčových prvkov, hoci dva kľúčové prvky (inkluzívne a participatívne rozhodovanie, uznávanie práv a spravodlivé rozdelenie prínosov) vo veľkej miere chýbajú (tabuľka SPM.1) (*zavedené, ale neúplné*) {2.2. 6}. Systémy certifikácie na zber a ťažbu dreva začleňujú väčšinu týchto kľúčových prvkov, ale nezaoberajú sa zosúladením politík alebo koordináciou interakcií s inými postupmi. Tieto dva predchádzajúce kľúčové prvky sa odrážajú iba v dobrovoľných dohodách o zbere, odchytě suchozemských zvierat a postupoch bez získavania (tabuľka SPM.1) (*dobře zavedené*) {2.2.6}. Všetky typy dohôd súvisiacich s ťažbou dreva a postupmi bez získavania úplne prehliadajú jeden alebo dva kľúčové prvky (tabuľka SPM.1). Začlenenie všetkých siedmich kľúčových prvkov do záväzných dohôd, dobrovoľných dohôd a systémov certifikácie pre všetky postupy je nevyhnutným predpokladom pre budúcnosť udržateľného využívania voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {6.6}.

Obrázok SPM.8. Témy kľúčových prvkov udržateľného využívania voľne žijúcich druhov v medzinárodných a regionálnych dohodách vrátane záväzných dohôd (n = 6), systémov certifikácie (n = 6) a dobrovoľných dohôd (n = 13). Správa o údajoch pre tento obrázok je dostupná na adrese <https://doi.org/10.5281/zenodo.6473133>.

Tabuľka SPM.1. Sedem kľúčových prvkov účinnej politiky udržateľného využívania voľne žijúcich druhov, ich prítomnosť v súčasných medzinárodných dohodách a príklady možností politiky. Farebné kódovanie založené na údajoch získaných z analýzy kapitoly 2 {obrázok 2.3 v 2.2.6.2}. Piktogramy predstavujú (zľava doprava): rybolov, zber, ťažbu dreva, odchyt suchozemských zvierat a postupy bez získavania.

Key Elements						Policy options
Inclusive and participatory decision-making	■	■	■	■	■	<p>Enact policies with clear guidance on transparent processes for decision-making and representation</p> <p>Build the capacity of all actors</p> <p>Develop national, regional, and international contact points, platforms and community facilitators, mediators</p>
Inclusion of multiple forms of knowledge and recognition of rights	■	■	■	■	■	<p>Ensure that decision-making processes are mandated to draw on diverse forms of social and ecological knowledge</p> <p>Develop measures to gain free, prior and informed consent for the use of knowledge and to ensure knowledge holders benefit</p> <p>Promote the obligation to secure the substantive and procedural rights that are guaranteed by law for all potentially affected persons</p>
Equitable distribution of costs and benefits	■	■	■	■	■	<p>Incorporate the contents of voluntary guidelines on fair and equitable sharing of benefits into legally binding agreements</p> <p>Distribute costs of management through social safety nets while ensuring that costs of management do not exceed benefits</p> <p>Apply governance and institutional frameworks that promote equitable benefit-sharing</p> <p>Ensure that policies do not inadvertently remove access for indigenous peoples, local communities or marginalized individuals</p>
Policies tailored to local social and ecological context	■	■	■	■	■	<p>Develop science- and evidence-based policies according to specific local ecological and social contexts, and follow the precautionary approach as appropriate</p> <p>Respect local communities' rights and access and customary rules</p> <p>Empower local communities</p>
Monitoring of social and ecological conditions and practices	■	■	■	■	■	<p>Incorporate guidelines and tools in project and programme planning to ensure social and ecological monitoring and evaluation of all interventions and their implications for the rights of people involved</p> <p>Invest resources in coordinated social and ecological monitoring programmes</p> <p>Support scientific and community-based social and ecological monitoring programmes</p>
Coordinated and aligned policies	■	■	■	■	■	<p>Coordinate international, regional, national and subnational policies and governance</p> <p>Integrate policies across sectors</p> <p>Coordinate policies across practices</p>
Robust institutions, from customary to statutory	■	■	■	■	■	<p>Design adaptive and dynamic institutions capable of adjusting to ecological and social changes</p> <p>Develop conflict resolution mechanisms and manage conflicts</p> <p>Integrate transparency measures into formal, legally mandated accountability policies</p> <p>Ensure all relevant customary and statutory policies, laws and institutions are respected in national and international agreements</p>
<p>■ VOLUNTARY AGREEMENTS</p> <p>■ VOLUNTARY AGREEMENTS AND CERTIFICATION SCHEMES</p> <p>■ VOLUNTARY AGREEMENTS, CERTIFICATION SCHEMES AND LEGALLY BINDING AGREEMENTS</p> <p>■ NOT PRESENT</p>						

(D.2.2) Týchto sedem kľúčových prvkov bolo zavedených v obmedzených kontextoch a mohli by sa použiť ako mechanizmy zmien na podporu udržateľného využívania a zlepšenie udržateľnosti využívania voľne žijúcich druhov v budúcnosti, ak sa rozšíria v rámci postupov, regiónov a sektorov (*dobře zavedené*) {6.6}.

1. **Možnosti politiky, ktoré sú inkluzívne a participatívne, posilnia udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.5.1.1, 6.6.1}.** Rozmanitosť zainteresovaných strán podporuje vstup a spoluprácu a rozširuje vedomostnú základňu pre rozhodovanie (napr. spoločné riadenie) za predpokladu, že nerovnováha moci a konflikty sú riadené (*dobře zavedené*) {4.2.2.2.3, 6.5.4, 6.6.2, 6.6.8}. Špecifické opatrenia na podporu inkluzívnych a participatívnych procesov zahŕňajú prijímanie politik s jasným usmernením o postupoch rozhodovania a zastupovania (napr. špecifikácia úloh a zodpovedností členov) a budovanie kapacít, ktoré umožňujú všetkým stranám plnú účasť (*dobře zavedené*) {6.5.1.1, 6.6.1}.
2. **Možnosti politiky, ktoré uznávajú a podporujú viaceré formy znalostí, posilnia udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.6.2}.** Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov bude posilnené politickými procesmi, ktoré chránia znalosti pôvodných obyvateľov a miestnych komunít a čerpajú z rôznych foriem znalostí, spájajú vedcov, pôvodných obyvateľov a miestne komunity a iných relevantných aktérov v procese spoločného učenia (*dobře zavedené*) {6.6.2}. Opatrenia na zabezpečenie toho, aby osoby so znalosťami z pôvodného obyvateľstva a miestnych komunít poskytli bezplatný, predchádzajúci a informovaný súhlas s používaním svojich znalostí a získali z neho výhody, sú dôležité, napríklad prostredníctvom uzákonenia mechanizmov prístupu a spoločného využívania prínosov {6.5.2.4}.
3. **Politické nástroje budú účinné len v prípade, ak zabezpečia spravodlivé a rovnaké rozdelenie nákladov a prínosov z udržateľného využívania voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.4.3.1, 6.5.3.3, 6.6.3}.** Politiky, ktoré prehliadajú sociálnu spravodlivosť, zvyšujú riziko neudržateľného využívania voľne žijúcich druhov (*zavedené, ale neúplné*) {6.5.3.3}. Špecifické opatrenia a plány by mohli zahŕňať prijatie usmernení o prístupe a spoločnom využívaní prínosov, ktoré sú v súčasnosti bežné v dobrovoľných dohodách, a uplatňovanie riadiacich a inštitucionálnych rámcov, ktoré zabezpečia spravodlivé a rovnaké rozdelenie nákladov a prínosov. To môže zabezpečiť, že politiky neúmyselne nekriminalizujú alebo nezabavujú miestne komunity alebo marginalizovaných jednotlivcov prístupu a spravodlivého rozdelenia nákladov a prínosov a identifikujú opatrenia, ktoré môžu zabezpečiť zabránenie sprenevere genetických zdrojov a súvisiacich tradičných znalostí (*dobře zavedené*) {6.4.4, 6.6.3}.
4. **Kontextovo špecifické politiky sú potrebné na zabezpečenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.5.2.1, 6.5.3.2, 6.6.4}.** Účinné politiky sú účelovo vytvorené pre miestne, sociálne a ekologické podmienky, v ktorých sa využívanie uskutočňuje (*dobře zavedené*) {4.2, 5.5}. Opatrenia na posilnenie postavenia pôvodných obyvateľov a miestnych komunít a rešpektovanie ich práv, prístupu a zvykových pravidiel sú základom pre rozvoj kontextovo špecifických politík.
5. **Monitorovanie voľne žijúcich druhov a postupov je rozhodujúce, aby sa zabránilo úbytku druhov (*dobře zavedené*) {4.2.2.2.3}.** Monitorovanie je náročné na zdroje a bude si vyžadovať väčšiu podporu a investície vo všetkých krajinách s cieľom prekonať kapacitné, finančné, technické a inštitucionálne problémy, ktoré vytvárajú silné obmedzenia pri monitorovaní voľne žijúcich druhov, ktoré sú výraznejšie v rozvojových krajinách. Monitorovacie úsilie, ktoré zahŕňa pôvodných obyvateľov, miestne komunity a vedecké prístupy a uľahčuje spravodlivú účasť všetkých kľúčových aktérov, môže lepšie informovať o rozhodovaní (*dobře zavedené*) {3.2.4, 3.3.3, 3.3.5}.
6. **Politické nástroje, ktoré sú zosúladené na medzinárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni a ktoré zachovávajú súdržnosť a súlad s existujúcimi medzinárodnými záväzkami a zohľadňujú zvykové pravidlá a normy, budú účinnejšie (*dobře zavedené*) {6.5.1.2, 6.5.2, 6.6.6}.** Výsledky politiky budú takisto účinnejšie a povedú k menšiemu počtu negatívnych a nezamýšľaných dôsledkov, keď sa bude pozornosť venovať koordinovaným interakciám medzi prístupmi, aktérmi a úrovňami (*dobře zavedené*) {6.5.1.2, 6.6.3}.
7. **Spoľahlivé inštitúcie z hľadiska udržateľného využívania voľne žijúcich druhov, vrátane zvykových inštitúcií, budú nevyhnutné pre budúce udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov (*dobře zavedené*) {6.5.1.3, 6.6.7}.** Inštitúcie, ktoré podporujú kolaboratívne a decentralizované vzdelávanie a zdieľané záujmy v oblasti udržateľného využívania, sú účinnejšie ako centralizované systémy zamerané iba na riadenie zhora nadol (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.6}. Na riešenie súčasných a budúcich výziev udržateľného využívania voľne žijúcich druhov budú potrebné prispôsobivé a dynamické inštitúcie schopné prispôbiť sa meniacim sa okolnostiam (*dobře zavedené*) {6.5.1.1, 6.5.1.3, 6.5.3.2, 6.6.7}. Začlenením mechanizmov riešenia konfliktov sa zabezpečí vyššia účinnosť inštitúcií, zatiaľ čo iniciatívy týkajúce sa transparentnosti spojené so zákonom nariadenými opatreniami zodpovednosti posilnia dôveru v inštitúcie.

D.3. Svet je dynamický a na zachovanie udržateľnosti si využívanie voľne žijúcich druhov vyžaduje neustále vyjednávanie a adaptívne riadenie. Vyžaduje si to aj spoločnú víziu udržateľného využívania a transformačnej zmeny vo vzťahu človeka a prírody.

(D.3.1) Na úspešné prispôsobenie a vyjednávanie je potrebné, aby sa pozornosť venovala dynamike sociálnych aj ekologických kontextov využívania (*dobře zavedené*) {2.2.3.7}. Keďže využívané druhy, ekosystémy, ktoré ich podporujú, a sociálne systémy, v rámci ktorých dochádza k ich využívaniu, sú dynamické a menia sa v čase a priestore, udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov je neustály adaptačný proces, ktorý možno opísať takto: i) zhodnotenie stavu a trendov vo využívaných voľne žijúcich druhov; ii) identifikácia faktorov (ne)udržateľnosti; iii) prispôsobenie využívania a riadenia; a iv) opätovné zhodnotenie po danom časovom intervale a v prípade potreby opätovné prispôsobenie využívania a riadenia (*dobře zavedené*) {1.3, rámček 2.3, 4.2.2.2, 4.2.2.4, 6.5.1.3}. Nepretržité dlhodobé monitorovanie je potrebné na zabezpečenie informácie pre takéto procesy prispôbeného riadenia a využívania prístupov, ktoré integrujú doplnkové informácie z vedy a zo znalostí pôvodných obyvateľov a miestnych komunít (*dobře zavedené*) {2.2.6, 2.3.3, 2.3.4}.

(D.3.2) Intenzifikácia existujúcich spôsobov využívania a/alebo vznik nových spôsobov využívania voľne žijúcich druhov často viedli k rýchlej a podstatnej rekonfigurácii kompromisov a synergií v rámci postupov a medzi nimi, čo malo negatívny vplyv na udržateľnosť využívania (*dobře zavedené*) {3.4}. Môžu tiež vytvárať nové rozhrania, ktoré ovplyvňujú riziko ochorení, ale súvislosť s intenzifikáciou využívania voľne žijúcich druhov a zoonotických ochorení nie je vyriešená (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.7}. Takéto zmeny môžu byť rýchle a významné. Napríklad rýchly rozvoj nových trhov môže spôsobiť rýchle zmeny vo využívaní zdrojov a premôcť schopnosť inštitúcií reagovať (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.2.2}. Intenzifikácia využívania môže posilniť negatívne vplyvy, ako je degradácia pôdy alebo zavlečenie invázných nepôvodných druhov, čím sa zmení riziko prenesenia nových alebo známych patogénov z hostiteľov voľne žijúcich druhov na domáce zvieratá a ľudí (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.7.2}. Transparentnosť a účinné inštitúcie založené na dôkazoch a spoľahlivé riadenie a správa pravdepodobne pomôžu pri riešení hrozieb pre ekosystémy a zdravie tým, že rozpoznejú prepojenie medzi ľuďmi, domácimi zvieratami a voľne žijúcimi zvieratami, rastlinami a širším prostredím, prispievajú k udržateľnému rozvoju a v konečnom dôsledku znížia riziko budúcich udalostí rozšírenie ochorení (*dobře zavedené*) {4.2.1.7}. Riadenie, ktoré podporuje zapojenie viacerých sektorov na rôznych úrovniach spoločnosti do rozhodovania (napr. prístup „jedno zdravie“), môže obmedziť riziko zoonotických ochorení a poskytnúť pozitívne ekologické a sociálne výsledky (*zavedené, ale neúplné*) {4.2.1.4}.

(D.3.3) Dosiachnutie transformačnej zmeny týkajúcej sa využívania voľne žijúcich druhov si vyžaduje smerovanie k spoločnej vízii a zároveň uznávanie rôznych hodnotových systémov a konceptualizácií udržateľného využívania (*zavedené, ale neúplné*) {1.3.3, 1.4.1}. Túto zmenu by bolo možné dosiahnuť aspoň na miestnej úrovni podporou participatívnych a inkluzívnych prístupov k využívaniu scenárov a modelov na skúmanie rôznych spôsobov využívania voľne žijúcich druhov a identifikácie ciest k udržateľnému využívaniu, pričom sa pomáha rôznym aktérom premýšľať o možnostiach rozhodovania z rôznych hodnotových perspektív (*zavedené, ale neúplné*) {5.7}.

(D.3.4) Udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov bude profitovať z transformačnej zmeny v prevládajúcej konceptualizácii prírody, ktorá sa posunie od dualizmu medzi človekom a prírodou hlboko zakoreneného v mnohých (ale nie všetkých) kultúrach k systematickejšiemu pohľadu, že ľudstvo je súčasťou prírody (*dobře zavedené*) {1.3.3, 1.4}. Názory na vzťah medzi človekom a prírodou, ktorý oddeľuje prírodu (chápanú ako existujúcu samu osebe) od kultúry (vytvorenej ľuďmi), majú významný vplyv na vnímanie fungovania biosféry a jazyka používaného na jej pochopenie a opis. Hoci mnohé kultúry považujú prírodu a ľudí za nedeliteľné, koncepčné oddelenie medzi ľuďmi a prírodou je všadeprítomné a možno ho pozorovať vo väčšine národných a medzinárodných nástrojov a politik *(dobře zavedené)* {1.4}. Tento dualizmus medzi človekom a prírodou ďalej podporuje ilúziu, že ľudstvo by mohlo existovať oddelene od zvyšku prírody alebo by ju ovládalo, a to do takej miery, že využívanie prírody ľuďmi *ad libitum* v konečnom dôsledku viedlo k veľkým environmentálnym krízam, ako je zmena klímy a pokles biodiverzity (*dobře zavedené*) {1.3.3}. Považovanie ľudstva za súčasť prírody (t. j. člena alebo občana prírody, okrem iného) by položilo základ pre úctivejší a udržateľnejší vzťah, ako to ukazujú tradičné postupy a spôsoby využívania zo strany pôvodných obyvateľov a miestnych komunít (*dobře zavedené*) {1.4}.

Príloha I

Definície

Table SPM A.1 Definície pojmov z tematického hodnotenia udržateľného využívania voľne žijúcich druhov Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby (pozri aj kapitolu 1 a slovník pojmov z hodnotenia).

Postupy so získavaním	Postupy so získavaním sú definované ako dočasné alebo trvalé odstránenie organizmov, ich častí alebo materiálov z nich odvodených, ktoré môže viesť k úmrtiu jedinca, ktorý sa má použiť (napr. lov alebo zber celých rastlín), ale nemusí k tomu nevyhnutne viesť (napr. obmedzený zber výhonkov rastlín alebo strihanie a vypustenie vikune).
Rybolov	Rybolov je definovaný ako odstraňovanie vodných živočíchov (stavovcov a bezstavovcov), ktoré trávajú celý svoj životný cyklus vo vode (napr. ryby, niektoré morské cicavce, mäkkýše, krevety, chobotnice, koraly) z ich biotopov. Rybolov najčastejšie vedie k úhynu vodného živočícha, no v niektorých prípadoch nemusí. Na zohľadnenie oboch situácií bol rybolov rozdelený na smrtiacu a „nesmrtiacu“ kategóriu. Smrtiaci rybolov je definovaný ako všeobecný a bežnejší význam rybolovu, ktorý vedie k usmrteniu zvierat, ako napríklad v tradičnom komerčnom rybolove. „Nesmrtiaci“ rybolov je definovaný ako dočasné alebo trvalé odchytenie živých zvierat z ich biotopu bez zamýšľaného usmrtenia, ako napríklad pri obchodovaní s akvárijnými rybami alebo pri chytení a vypustení. Pri „nesmrtiacom“ rybolove však môže dôjsť k neúmyselnému usmrteniu, a preto sa výraz „nesmrtiaci“ uvádza do úvodzoviek. Zabíjanie druhov, ktoré trávajú časť svojho životného cyklu v suchozemskom prostredí (napr. mrož, morské korytnačky), je zahrnuté v definícii lovu.
Zber	Zber je definovaný ako odstraňovanie suchozemských a vodných rias, húb a rastlín (okrem stromov) alebo ich častí z ich biotopov. Zber môže viesť k úhynu organizmu, aj keď často k nemu nevedie. Zber zahŕňa získavanie celých rastlín a odstránenie nadzemných a/alebo podzemných častí rastlín, ako aj plodníc makrohuby. Zahŕňa aj odstraňovanie nedrevnatých častí stromov (napr. listov, výhonkov a kôry). Ak dôjde k odstráneniu výhonkov alebo odumretiu jednotlivej rastliny (napr. odstránenie celej rastliny a koreňov), vplyvy na udržateľnosť populácie závisia od faktorov vrátane načasovania, frekvencie a intenzity zberu. Ťažba dreva a drevnatých častí stromov je zahrnutá v definícii ťažby.
Ťažba	Ťažba je definovaná ako odstránenie celých stromov alebo drevnatých častí stromov z ich biotopu. Ťažba vo všeobecnosti vedie k úhynu stromu, ale zahŕňa aj prípady, v ktorých k nemu nemusí viesť, ako napr. prerezávanie. Ťažba sa vyskytuje v lesoch, ktoré možno klasifikovať ako primárne, prirodzene sa obnovujúce, vysadené a plantážne. Toto hodnotenie sa nezaobrá ťažbou z plantážnych lesov okrem prípadov, keď má vplyv na postupy v iných typoch lesov. Zber nedrevnatých častí stromov (napr. listov, výhonkov a kôry) je definovaný ako zber.
Postupy bez získavania	Postupy bez získavania sú definované ako postupy založené na pozorovaní voľne žijúcich druhov spôsobom, ktorý nezahŕňa zber alebo odstránenie akejkoľvek časti organizmu. Pozorovanie môže znamenať určitú interakciu s voľne žijúcimi druhmi, ako je napríklad činnosť voľne žijúcich živočíchov a pozorovanie veľrýb, alebo žiadnu interakciu s voľne žijúcimi druhmi, ako je fotografovanie na diaľku.
Sociálno-ekologické systémy	Sociálno-ekologické systémy sú komplexné adaptívne systémy, v ktorých sú ľudia a príroda neoddeliteľne prepojené, v ktorých sociálne aj ekologické zložky majú výrazný vplyv na výsledky. Sociálny aspekt zahŕňa aktérov, inštitúcie, kultúry a ekonomiky vrátane živobytia. Ekologický aspekt zahŕňa voľne žijúce druhy a ekosystém, v ktorom žijú.
Odchyt suchozemských zvierat	Odchyt suchozemských zvierat je definovaný ako odstránenie zvierat (stavovcov a bezstavovcov), ktoré trávajú časť svojho životného cyklu alebo celý svoj životný cyklus v suchozemskom prostredí, z ich biotopu. Rovnako ako v prípade rybolovu aj odchyt suchozemských zvierat často vedie k úhynu zvierat, no v niektorých prípadoch nemusí. Na zohľadnenie oboch situácií bol odchyt suchozemských zvierat rozdelený na smrtiacu a „nesmrtiacu“ kategóriu. Lov je definovaný ako smrtiaca kategória odchytu suchozemských zvierat, ktorá vedie k usmrteniu zvierat, ako napríklad pri trofejovom love. „Nesmrtiaci“ odchyt suchozemských zvierat je definovaný ako dočasné alebo trvalé odchytenie živých zvierat z ich biotopu bez zamýšľaného usmrtenia, ako napríklad pri obchodovaní s domácimi zvieratami, sokoliarstve či zelenom love. Nesmrtiaci odchyt zvierat zahŕňa aj odstraňovanie častí alebo produktov zvierat, ktoré nevedú k úmrtiu hostiteľa, ako je vlna vikune alebo med divokých včiel. V tejto kategórii však môže dôjsť k neúmyselnému usmrteniu, a preto sa výraz „nesmrtiaci“ uvádza do úvodzoviek.

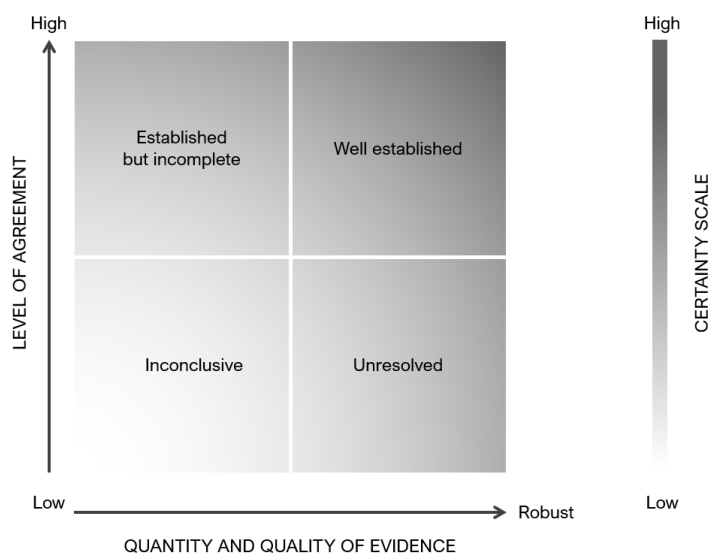
Transformačná zmena	Transformačná zmena je definovaná v súlade s predchádzajúcou prácou Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby schválenej jej plénom ako základná celosystémová reorganizácia naprieč technologickými, ekonomickými a sociálnymi faktormi vrátane paradigiem, cieľov a hodnôt, ¹ ktoré sú potrebné na ochranu a udržateľné využívanie biodiverzity, dobrú kvalitu života a udržateľný rozvoj.
----------------------------	--

---

¹ IPBES (2019): Globálna hodnotiacia správa o biodiverzite a ekosystémových službách Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby – zhrnutie pre tvorcov politik, S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio, H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis a C. N. Zayas (eds.), sekretariát IPBES, Bonn, Nemecko. Dostupné na adrese <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>.

Príloha II

Komunikovanie stupňa istoty

Obrázok SPM.A1. Model so štyrmi hodnoteniami pre kvalitatívne uvádzanie miery istoty. Istota sa zvyšuje smerom k pravému hornému rohu, čo naznačuje stmavenie odtieňa. Zdroj: IPBES (2016).¹ Ďalšie informácie o tomto prístupe sú uvedené v *Spríevodcovi IPBES k tvorbe hodnotení*.²

V tematickom hodnotení udržateľného využívania voľne žijúcich druhov vychádza stupeň istoty v každom hlavnom zistení z množstva a kvality dôkazov a úrovne zhody v súvislosti s danými dôkazmi (obrázok SPM.A1). Dôkazy zahŕňajú údaje, teóriu, modely a odborné posudky.

- **Dobre zavedené:** existuje komplexná metaanalýza alebo iná syntéza alebo viaceré nezávislé štúdie, ktoré sa zhodujú.
- **Zavedené, ale neúplné:** panuje všeobecná dohoda, hoci existuje len obmedzený počet štúdií, neexistuje komplexná syntéza resp. štúdie, ktoré existujú, riešia túto otázku nepresne.
- **Nevyriešené:** existujú viaceré nezávislé štúdie, ale ich závery sa nezhodujú.
- **Nepresvedčivé:** existuje obmedzené množstvo dôkazov a veľké nedostatky v znalostiach.

¹ IPBES (2016): Hodnotiaca správa o opeľovačoch, opeľovaní a výrobe potravín Medzivládnej vedecko-politickej platformy pre biodiverzitu a ekosystémové služby – zhrnutie pre tvorcov politik, S. G. Potts, V. L. Imperatriz-Fonseca, H. T. Ngo, J. C. Biesmeijer, T. D. Breeze, L. V. Dicks, L. A. Garibaldi, R. Hill, J. Settele, A. J. Vanbergen, M. A. Aizen, S. A. Cunningham, C. Eardley, B. M. Freitas, N. Gallai, P. G. Kevan, A. Kovács-Hostyánszki, P. K. Kwapong, J. Li, X. Li, D. J. Martins, G. Nates-Parra, J. S. Pettis, R. Rader a B. F. Viana (eds.), sekretariát IPBES, Bonn, Nemecko. Dostupné na adrese <http://doi.org/10.5281/zenodo.2616458>.

² IPBES (2018): Príručka IPBES o tvorbe hodnotení, sekretariát IPBES, Bonn, Nemecko. Dostupné na adrese <https://ipbes.net/guide-production-assessments>.

Príloha III

Tabuľka nedostatkov v znalostiach

Tabuľka SPM.A.2. Tabuľka nedostatkov v znalostiach pre tematické hodnotenie udržateľného využívania voľne žijúcich druhov.

Sektor	Chýbajúce znalosti o informáciách, údajoch, ukazovateľoch a scenároch
Dostupnosť údajov a informácií a prístup k nim	<ul style="list-style-type: none"> • Údaje a informácie o voľne žijúcich druhoch a ich využití na rovnakých úrovniach, aké sa používajú na ich riadenie {2.1} • Kontextové informácie o postupoch a využitíach a ich výsledkoch {1.4, 3.3, 4.2, 6.5} • Dlhodobé časové a priestorové štúdie, najmä pre nerybárske postupy {4.5} • Súlad medzi celosvetovými a regionálnymi databázami týkajúcimi sa odchyty voľne žijúcich druhov a sociálnych zložiek ich využívania {3.2.1.5} • Databázy obsahujúce informácie o politikách prijatých na rôznych úrovniach riadenia zameraných na udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov {3.2.1} • Informácie o vzájomnom prepojení medzi rôznymi taxonomickými skupinami voľne žijúcich druhov, špecifickými funkciami ekosystému, prínosmi prírody pre ľudí a ich blaho {3.2.4, 3.5, 3.6.2} • Informácie o zdrojoch, zabezpečení kvality, bezpečnosti a účinnosti tradičného využívania voľne žijúcich druhov {3.5} • Spoľahlivé ukazovatele na viacerých časových a priestorových úrovniach, najmä pre zber, ťažbu a postupy bez získavania {3.2.1, 3.3.2, 3.3.4, 3.3.5} • Ukazovatele odzrkadľujúce sociálne zložky využívania voľne žijúcich druhov (pre všetky postupy) {2.2, 2.3, 3.2, 6.4} • Posilnenie konzistentnosti, šírky a hĺbky dokumentácie hrozieb a systémov klasifikácie využívania a obchodu v hodnotení Červenej knihy ohrozených druhov Medzinárodnej únie na ochranu prírody {3.2.1, 3.2.2}
Metódy, modely a scenáre hodnotenia	<ul style="list-style-type: none"> • Štúdie o účinnosti rôznych politických nástrojov (vrátane systémov certifikácie a iných trhových mechanizmov) {5.6} • Štúdie o odolnosti ekosystémov a vplyve využívania voľne žijúcich druhov na odolnosť, najmä v prípade iných postupov ako rybolov {4.5} • Štúdie zaoberajúce sa interakciami viacerých hnacích faktorov neudržateľného využívania {3.2.2, 6.5} • Metódy, ktoré kombinujú informácie z viacerých znalostných systémov {3.2} • Hodnotenie vplyvov zmien sociálno-ekologických systémov (najmä ich sociálnych zložiek) na udržateľné využívanie voľne žijúcich druhov {4.5, 5.3, 6.7} • Štúdie scenárov pre zber, odchyt suchozemských zvierat a postupy bez získavania {5.3, 6.5.2} • Štúdie scenárov zamerané na kultúrne aspekty, práva a rovnoprávnosť využívania voľne žijúcich druhov {5.6} • Archetypové scenáre skúmajúce využívanie voľne žijúcich druhov {5.6}
Znalosti pôvodných obyvateľov a miestnych komunit	<ul style="list-style-type: none"> • Metódy vyvinuté v spolupráci s pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami na spojenie vedy a znalostí pôvodných obyvateľov a miestnych komunit {3.5, 4.5} • Dokumentácia znalostí pôvodných obyvateľov a miestnych komunit o udržateľnom využívaní voľne žijúcich druhov, zabezpečujúca slobodný, predchádzajúci a informovaný súhlas {3.5} • Procesy monitorovania a ukazovatele vytvorené v spolupráci s pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami {3.5, 4.5} • Scenáre vytvorené v spolupráci s pôvodnými obyvateľmi a miestnymi komunitami, založené na znalostiach a hodnotách pôvodných obyvateľov a miestnych komunit {5.11} • Prístupy na podporu a oživenie znalostí a zaužívaného riadenia pôvodných obyvateľov a miestnych komunit {4.5} • Budovanie kapacít a podpora pôvodných obyvateľov a miestnych komunit na vykonávanie výskumu, monitorovania a riadenia s cieľom podporiť a zlepšiť udržateľnosť využívania voľne žijúcich druhov {3.5, 4.5}
Viacere využitia a interakcie využitia s inými tlakmi	<ul style="list-style-type: none"> • Interakcie medzi ekologickými a sociálnymi zložkami využívania voľne žijúcich druhov {3.4.3, 5.4, 6.5} • Interakcie medzi postupmi, ako je ťažba dreva, zber, odchyt suchozemských zvierat a postupy bez získavania {3.4} • Interakcie medzi znečistením, zmenou klímy, urbanizáciou a ľudskou spotrebou voľne žijúcich druhov {4.5} • Vplyvy zmeny klímy na distribúciu voľne žijúcich druhov, ekosystémy, v ktorých žijú, a politiky týkajúce sa ich využívania {3.5, 4.5} • Vplyvy invázií nepôvodných druhov na udržateľné využívanie voľne žijúcich pôvodných druhov

	{4.5}
Postupy	<p>Rybolov</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hodnotenie maloobjemového rybolovu v pobrežných a vnútrozemských oblastiach {3.3.1} • Hodnotenie všetkých typov rybolovu v južnej a východnej Ázii, Latinskej Amerike a Afrike {3.3.1} • Dôsledné rozlišovanie medzi voľne žijúcimi a inými druhmi, najmä pre štatistiku produkcie, spotreby a obchodu {3.3.1, 3.3.4} • Informácie o histórii života voľne žijúcich druhov {3.3.1} • Dokumentácia o vedľajších úlovkoch a vyradeniach {3.3.1} • Dlhé časové rady pre stav populácie a objemy výlovu {3.3.1} • Informácie o obchode s okrasnými rybami {3.3.1} • Štúdie o sociálnych zložkách rybolovu, najmä o aspektoch riadenia a spravodlivosti {5.4.2} <p>Zber</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informácie o využívaní voľne rastúcich rastlín, rias a húb {3.2} • Informácie o obchode s voľne rastúcimi rastlinami, riasami a hubami {3.3.2, 3.5} • Štúdie vplyvov techník zberu na voľne rastúce rastliny, riasy a huby {3.3.2} • Informácie o mestskom zbere, najmä v Ázii a Tichomorí {3.3.2} • Informácie o formálnych a neformálnych systémoch riadenia {4.5} • Vplyvy používania voľne rastúcich rastlín, rias a húb na ľudské zdravie a potravinovú bezpečnosť {3.3.1, 3.3.2, 3.3.5} • Predpovede a scenáre zberu voľne rastúcich rastlín, rias a húb {5.4.3} • Predpovede a scenáre vplyvov zmeny klímy na rozloženie využívaných voľne rastúcich rastlín, rias a húb a na tradičné územia pôvodných obyvateľov a miestnych komunít, ktoré sú od nich závislé {5.4.3, 5.5} <p>Ťažba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informácie o obchode s drevom, najmä o druhoch, zdrojoch (prirodzene sa obnovujúce verzus plantážne lesy) a legálnosti (legálne verzus nelegálne) voľne žijúcich druhov vstupujúcich na trhy {1.4.1, 3.3.4} • Dôsledné rozlišovanie medzi prirodzene sa obnovujúcimi a plantážnymi zdrojmi dreva v štatistikách výroby, spotreby a obchodu {3.3.1, 3.3.4} • Štúdie skúmajúce interakcie medzi viacerými hnacími faktormi výsledkov ťažby dreva (napr. zmena klímy, poľnohospodárstvo a rozvoj) {3.3.4, 4.3.2.4, 4.5} • Štúdie skúmajúce vplyv kontextovo špecifických faktorov na hnacie faktory využívania dreva z prirodzene sa obnovujúcich lesov a ich interakcie {4.3.2.4, 4.5} <p>Odchyt suchozemských zvierat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informácie o odchYTE a obchode s jedlým hmyzom {3.3.3, 3.5} • Informácie o získavaní mäsa z voľne žijúcich živočíchov z nedostatočne preskúmaných oblastí, najmä z ázijských tróпов {3.2.1, 3.3.3} • Informácie o vplyvoch rôznych foriem odchytu suchozemských zvierat v spojení s inými tlakmi na voľne žijúce populácie {3.3.2.4} • Empirický dôkaz prepojenia medzi lovom a ochranou krajiny {3.3.2.4} • Analýzy identity a miesta odchytu v obchode s voľne žijúcimi plazmi {3.3.5} • Vplyvy a úloha zeleného lovu a trofejového lovu na udržateľné využívanie a ochranu voľne žijúcich druhov {3.3.3} • Scenáre týkajúce sa environmentálnych zmien, najmä zmeny klímy {5.4.4} <p>Postupy bez získavania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informácie o druhoch, ktoré sú predmetom zamerania postupov bez získavania v rôznych regiónoch {3.2} • Informácie o trendoch a udržateľnosti postupov bez získavania {3.2} • Informácie o formálnych a neformálnych systémoch riadenia {4.5} • Vplyvy cestovného ruchu blízkeho prírode na menej charizmatiké druhy voľne žijúcich živočíchov a rastlín {3.3.5} • Štúdie scenárov o postupoch bez získavania {5.4.6}